

21e JAARGANG No. 17

15 APRIL 1977 — *f* 2,35

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

PIEKERANS van een ILLUSTRATOR

Lilian zegt vaak genoeg tegen me: "Je hebt nu al zo verschrikkelijk veel goeie foto's bij mekaar geschoten, je kan eigenlijk best de Piekerans van Pa illustreren." Maar dan antwoord ik telkens weer: "Neen, neen ah, wacht nog effe! Ik heb nog lang niet genoeg, nog lang niet alles......"

Inderdaad zou ik met de foto's en dia's die ik nu in deze 4 jaar bij elkaar geschoten heb een redelijk goed boek kunnen maken over Indonesia, maar voor de Piekerans heb ik echt nog wat langer en meer tijd nodig.
Maar net als Lilian ben ik ervan overtuigd dat de Piekerans van Pa Tjalie met foto's te illustreren zijn. Van A tot Z, want Indonesia is immers geen spatje veranderd?! Werkelijk waar, men kan vandaag de dag nog steeds eigenlijk de h e l e Indische belletrie fotografisch illustreren. Daar heb je dan echt al die ouwe kopergravures voor "het speciale sfeertje" niet bij nodig! Je moet alleen maar wat meer geduld kunnen opbrengen om het te vinden. Of dieper het binnenland intrekken, maar ALLES is er nog steeds. Echt waar!!
Maar om nog even op die Piekerans terug te komen. Begin maart rij ik weer rond in mijn geliefde Jogya tijdens de Sekatèn, mijn jaarlijkse vaste prik in die stad. Kom lustigjes de Malioboro aftuffen en wil bij het postkantoor links afslaan......
Maar sta gelijk op de rem!
MOET wel, want potdorie daar zit in levende lijve zomaar tegenover dat postkantoor, één van de piekerans: de Wonderdokter!
Ik parkeer meteen de (huur)motor en wandel terug, de kamera in aanslag. Pa schreef zijn Piekeran dan wel 25 jaar geleden, maar dit op de voorplaat, is het toch (bijna) helemaal??!! Om te laten zien dat hij "de kracht" bezit heeft deze wonderdokter ook die mysterieuze steen op een stok alsof er geen wetten van zwaartekracht bestaan. Dit baasje is op zijn hoogst wat moderner. Heeft zijn haar lang en draagt een hip singletje. Zijn kei is geen ertssoort maar een nuchter brok beton (misschien zelfs gewoon een stuk trottoir!) en de chinese sauskom is nu een eenvoudige baksteen. Het verweerd leren valiesje van toen is nu een indrukwekkend ogende aktentas van fraai plastic.
Deze wonderdokter trok zijn publiek niet met een muziekgezelschap van kendang-trommelaars maar met goochel-trucjes. En verder trok hij kiezen i.p.v. poedertjes te verkopen. Want naast de aktentas stond ook een geopend koffertje. In het deksel lag een kartonnen bord waarop in grote, duidelijke letters JABUT GIGI stond. In en voor het koffertje lagen enge medische platen met Latijnse aanduidingen. Waarschijnlijk was de dokter net begonnen, want hij bleef maar goochelen en zeer overtuigend kletsen. In het Javaans en dat versta ik jammer genoeg niet. Plus dat ik maar weinig tijd had. En moest ik helaas opstappen voor er een "operatie" plaats had. Aan één kant vervelend dat ik altijd maar zo kort in Jogya zit en zo'n vol programma heb, want anders kon ik er misschien meer over vertellen...... aan de andere kant toch wel een geluk.
Ik ben immers alleen maar de illustrator met een kamera?
De piekeran schreef Pa Tjalie immers al?!!

ROGIER

INCIDENT GESLOTEN

Wij ontvingen in de loop der dagen een overstelpend aantal bewijzen van de verontwaardiging die er in de kring van de Indische gemeenschap heerst over het optreden van Paques in de NRC. Als wij al die brieven (sommige gericht aan de NRC met afschrift aan ons) zouden publiceren zouden wij een nummer van TT daarmee volmaken! Wij hebben besloten onzerzijds dit onplezierige incident als gesloten te beschouwen en publiceren dus ook geen ingezonden stukken over deze aangelegenheid. Dat betekent niet, dat wij de vele bewijzen van medeleven niet zeer appreciëren! Weest overtuigd dat brieven als de Uwe voor ons een grote steun zijn.

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 21e JAARG. No. 17

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00/54 55 01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, L. Ducelle.
Eindredactie en opmaak:
Ch. J. A. Manders, L. M. Boon.
Vaste medewerkers: Dr. H. J. de Graaf, Rogier, Poirrié, Mevr. Marsman, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand. Prijs per nummer *f* 2,35. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 12,50; halfj. *f* 25,—; jaar *f* 48,50. Abt. Europa: jaar *f* 48,50.
Buiten Europa: jaar *f* 56,50.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost); Australië en Nw. Zeeland *f* 96,50; Indonesië *f* 80,50; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 80,50; Canada en Ver. Staten *f* 68,50; Maleisië, Singapore en India *f* 80,50; Suriname en Antillen *f* 68,50.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

Oplossing puzzel II

Uitslag en oplossing komen in het nummer van 1 mei. U kunt nog tot en met 22 april uw oplossing inzenden.

LOTGENOTEN VOOR!

Het Molukken-Flores-transport wordt beschreven

Toch komen ze eindelijk los, de beschrijvingen van allerlei schokkende episoden uit het bestaan van de Nederlandse krijgsgevangenen, die tijdens Wereldoorlog II door de Japanse bezetters van Nederlands-Indië door heel Zuidoost-Azië her en der werden vervoerd. Het is als een film die lang in de projektor vastzat en nu dan is losgeschoten. De beelden waren bewaard, ze komen tevoorschijn en zowel de lotgenoten als de buitenstaanders staan verbijsterd te kijken. Was het zó?

Hóe het eigenlijk was, wat er nu wel en wat er niet gebeurde, wat er gerucht en wat er feit was en vooral, waaróm er zoveel dingen gebeurden die ongekend en onbegrijpelijk waren, dat alles is maar moeilijk in een leesbaar verband van een historisch overzicht samen te brengen. Toch hebben veel van die lotgenoten het gewild, toen al, toen ze in dagboeken, notities, brieven, krabbels en soms verzen het gebeuren in de kampen en tijdens de transporten probeerden vast te leggen. En ook later wel, toen alles herinnering was geworden, en weer anderen de behoefte voelden om uit wat nog in het geheugen leefde of op papier stond, het verhaal te rekonstrueren dat èn hen èn familie of vrienden voor ogen bracht wat er toen was doorleefd.

Een van die onlangs ondernomen pogingen om een stuk oorlogsgeschiedenis op schrift te brengen betreft het transport van ruim 6300 krijgsgevangenen dat in oostelijke richting op 25 april 1943 uit Soerabaja vertrok. De Japanners wilden vliegvelden doen aanleggen in het oostelijk deel van de archipel, om zich mede van daaraf te verdedigen tegen een geallieerd offensief vanuit Australië. De groep werd onderweg gesplitst. Een deel kwam terecht op Ceram ('De 1000 van Amahei'), een deel op Haroekoe, een deel op Ambon (Liang) en een deel op Flores (Maoemere).

Er is over dit transport nog weinig geschreven, hoewel er nu, achteraf, veel blijkt te zijn opgeschreven. En nog bewaard ook, ondanks de gebruikelijke inbeslagneming van ongeveer alles wat er aan papier was als er weer was of moest worden verhuisd. Van wat er is opgeschreven en van later gemaakte overzichten is het een en ander terechtgekomen in archieven, o.a. in de Indische collectie van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie in Amsterdam. Maar veel is nog in partikuliere handen en daar gaat het ons nu om.

'Ons' wil in dit geval zeggen een redaktiecommissie die onlangs is gevormd met het doel een preciese en verantwoorde dokumentatie samen te stellen, die zowel de nabestaanden als de geschiedenis de bittere lotgevallen doet kennen van een groep land-, rijks- en bondgenoten, die wat ongeveer een vierde deel betreft het gedwongen avontuur niet hebben overleefd. De redaktiecommissie, die een van de resultaten is van de periodieke bijeenkomsten uit de laatste jaren van de deelnemers aan het Flores-transport, bestaat uit J. H. W. Veenstra, voorzitter, T. B. Spuyman, secretaris, L. Brocx, H. R. Hoekstra, J. R. Hogerzeil, Th. F. Hoijer, P. F. Hondius van Herwerden, L. Jacobs, R. Korteweg en J. Kuilman.

De commissie vraagt iedere vroegere kampgenoot, en in voorkomende gevallen ook erfgenamen van kampgenoten, haar tijdelijk te willen afstaan of tenminste ter kennis te willen brengen van het bestaan ervan, al het dokumentaire en illustratieve materiaal met betrekking tot het Molukken-Flores-transport, dat nog als privé-bezit wordt bewaard. Gaat het om dagboeken, notities, verhalen e.d. dan volstaan fotokopieën. Maar wie opziet tegen de kosten van het kopieren kan de originele stukken afstaan, die dan na het maken van afdrukken worden teruggezonden. Van voorwerpen (al dan niet kunst en al dan niet gebruiks), produkten van barakvlijt, tekeningen enz. kunnen foto's worden verstrekt, maar ook dit alles kan in origine voor een reproduktie tijdelijk worden afgestaan. De commissie garandeert de grootste zorg bij het omgaan met de stukken. Haar leden weten immers uit ervaring hoezeer ze voor menigeen 'pusaka' kunnen zijn.

Bent u bereid een bijdrage te leveren aan een dokumentatie die wij, de overlevenden, aan onszelf, aan onze omgekomen lotgenoten en aan het nageslacht verplicht zijn samen te stellen, dan kunt u zich wenden tot:

1. Het secretariaat van de redaktiecommissie, dhr. T. B. Spuyman, Zeemanlaan 18 b, Amsterdam, tel. 020 - 35 38 00.
2. Tot ieder van de commissieleden afzonderlijk als ze tot de kring van uw kennissen of tot uw omwonenden behoren.
3. Op zaterdag 23 april a.s. tot het comité dat in de Houtrust-rotonde in Den Haag de reünie organiseert waar voor het eerst de deelnemers van het Flores- zoals het Molukken-transport **samen** aan deelnemen.

Wie zelf niets te bieden heeft kan toch bijdragen aan het welslagen van het plan door een enquêteformulier in te vullen dat de redaktiecommissie in staat stelt zo nauwkeurig mogelijk een historisch verantwoord beeld op te roepen. Wie de genoemde reünie bezoekt krijgt daar een formulier, wie verhinderd mocht zijn kan er een aanvragen bij het secretariaat van de commissie.

Praat over deze oproep met derden die mogelijkerwijs **Tong Tong** niet lezen of andere erop betrekking hebbende persberichten niet onder ogen krijgen. Het 'rood vóór' mag dan tot een ver verleden behoren, maar blijf voor dit vriendschappelijk verzoek niet doof om nog één keer extra attent te zijn!

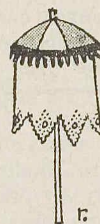
J. LEIMENA †

Juist voor het afsluiten van de kopij voor dit nummer vernamen wij dat dokter Johannes Leimena op 72-jarige leeftijd te Jakarta is overleden.

Dokter Leimena behoorde tot de groep Indonesische medici die van 1945 af in de nationale beweging zulk een grote rol heeft gespeeld. Zij vormden een intellectuele elite die van grote betekenis is geweest voor de leiding eerst van de strijd tegen de Nederlanders en later voor de opbouw van de jonge republiek. Dank zij de omstandigheid dat zij Nederlandse scholing hadden ontvangen zijn velen hunner tevens een uiterst welkome schakel geweest tussen het nieuwe Indonesië en de oude gezagsdragers. Leimena, ofschoon een overtuigd republikein, deed geen moeite zijn sympathiën voor Nederlanders, voor zover die zich niet vijandig opstelden tegenover het Indonesisch vrijheidstreven, te verbergen.

Deze Ambonese Christen-dokter is in vele Indonesische kabinetten opgetreden (meestal als minister voor gezondheidszorg) en genoot in wijde kring respect.

JHR.

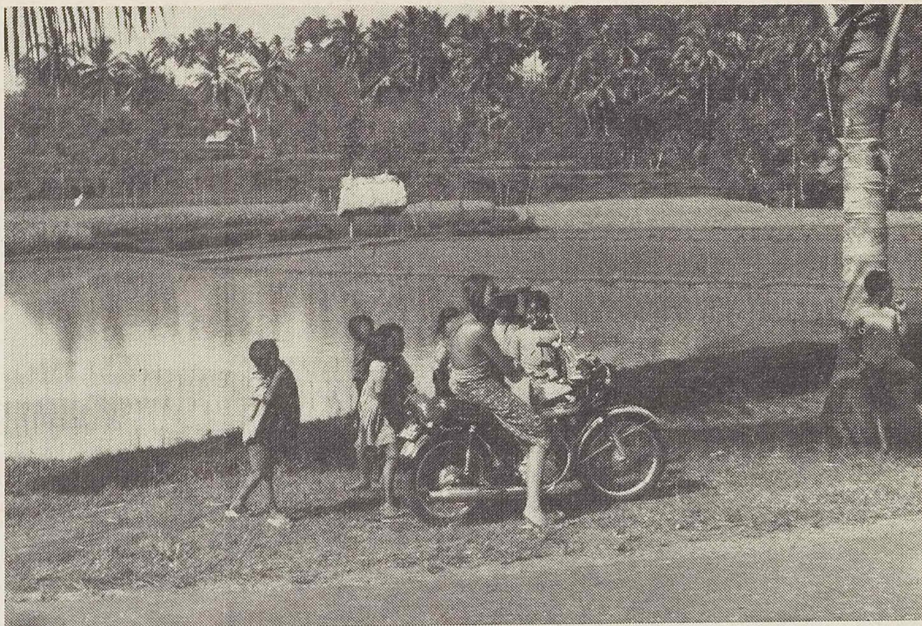
5 FEBRUARI
JUBILEUM FOTO'S

De foto's over ons feest op 5 februari j.l. zullen hier op Tong-Tong tot 30 april blijven hangen en tot dan kunt u ze bekijken en bestellen (*f* 4,— per stuk, kleur, 17 x 11 cm) Komt U kijken?

Weerzien met Indonesië

Dit wordt dan de derde serie foto's die u kunt inzenden om onze lezers te laten zien hoe u Indonesië weerzag. U weet dat wij uw moeite belonen met *f* 50,– voor de mooiste, aardigste of treffendste foto en twee waardebonnen van *f* 25,— voor toko Tong-Tong als tweede en derde prijs. Na deze serie die in Juni/Juli afloopt, houden wij een paar maandjes pauze, in de hoop dat de eigen zomerzon ons schadeloos zal stellen voor het gemis van uw zonnige plaatjes. In October gaan we verder

Deze inzending is van de fam. Schäfer, Rotterdam. Voor Hanneke Schäfer in Holland geboren, moet Indonesië een openbaring zijn geweest. De wijdse natuur, de hitte en de ongedwongenheid van de mensen. De apen op Mendit (Malangse) niet te vergeten, die nu misschien brutaler zijn dan hun voorouders. Misschien ook hongeriger, want het aantal is groot en vele apen maken de spoeling dun, ook al ontbreekt het bij Mendit niet aan goedgeefse touristen. En kun je je iets heerlijkers voorstellen dan met de (gehuurde) motor door Bali te zoefen, langs sawahs, klapperbossen en kampongs. Af en toe stilhouden om een praatje te maken bij joelende kinderen, die touristen allang zien als een nieuw element in hun leventje van alle dag.

UIT EEN BRIEF:

"Thuiskomende van onze tropenreis door zeven dagen Thailand, vier dagen Penang, Sumatra vijf dagen, Java twee en halve week, neergestreken op Bali, 't eiland der demonen.

't Is me 'n behoefte om over dit goddelijke, goedkope eiland te schrijven, zo ver van Nederland af.

Drie weken bleven we er. We kregen door stom toeval 'n zeer goedkoop adres, zo, dat je 't niet voor mogelijk houdt. Eenvoudige kamer, eigen gemakken, 'n klein galerijtje, 4 U.S. dlrs. (double room).

Eten buitenshuis twee maal warm voor twee personen *f* 14,—; ontbijt twee personen *f* 2,40 + koffie.

't Is 'n plaatsje, twee minuten van 't strand, ongevaarlijke zee.

Een dorpje vol met eethuisjes en kleine tokotjes; de Australische jeugd heeft het in z'n macht; geen hippie's geen schreeuwende jeugd, maar beschaafd en allen genietend van de Balisfeer!

Ga er heen, wij kunnen jullie aan adressen helpen.

Na drie weken verblijf daar op 't eiland der demonen weer vier dagen Djakarta, vier dagen Singapore, twee dagen Thailand, terug naar Nederland. Alles op eigen houtje! Ik hoop met dit résumé jullie 'n indruk te geven, dat niet alleen Java en zeker niet georganiseerd reizen, alles zaligmakend is!"

M. VAN ZUYLEN-STEINMETZ

Indonesisch leren van Tante Koes (IX)

ADVERTENTIE	IKLAN
1. DIAMOND BALI TOUR met prijzen. Bus Mercedes + reclining seat. 26 toeristische objecten, hotel, maaltijden, dansen, gids, foto's op onze kosten. Volle tevredenheid gegarandeerd. Inlichtingen Raden Salehlaan 3, Sby.	1. DIAMOND BALI TOUR berhadiah. Bis Mercedes + reclining seat. 26 obj. tourist, hotel, makan, tarian, guide, foto, kami jamin. Anda pasti puas. Ketr. jl. Raden Saleh 3, Sby.
2. OP CONTRACT BASIS 3 tot 5 jaar. Huis in Raya Darmo, telefoon, 1,8 millioen per jaar. Contact met Pucang Sawit no. 39.	2. DIKONTRAKKAN 3 - 5 thn. Rumah raya Darmo, telp., 1, 8 juta - thn. Hub. Pucang Sawit no. 39.
3. SCHOONHEIDS CURSUS "ROOS", Kedungsariweg 78, Surabaya. Buitenlands, haarknippen à la Parijs en Blowdrij. 5 x komen Rp. 5000.	3. KURSUS KECANTIKAN "ROS", Jln. Kedungsari 78 sby, dari luar negri, potong rambut cara Paris & Blowdry. 5 x kali masuk Rp. 5000.
4. SPOED TE KOOP een auto ZODIAC jaar 1958. Vaste prijs Rp. 300.000. Te bezichtigen Kedungdoroweg 34.	4. DIJUAL CEPAT satu mobil ZODIAC th. 1958. Harga mati Rp. 300.000. Lihat jl. Kedungdoro 34.
5. GEZOCHT enige vrouwelijke naaisters. Indonesisch van Chinese afkomst met ervaring in konfektie. Geinteresseerden worden verzocht te komen in Kedurus no. 9.	5. DICARI beberapa penjait wanita WNI yang berpengalaman konfeksi, bersedia intern. Yng. berminat harap datang ke Kedurus no. 9.
6. ONTVANGT KOSTGANGERS Zonder eten Inlichtingen Diponegoro 8.	6. TERIMA KOST Tanpa makan. Ketr. Diponegoro 8.

WNI = Warga Negara Indonesia gebruikt in tegenstelling tot asli. Is meestal geboren - Chinees, kan ook Arabisch of iets anders zijn. Asli = zuiver Indonesisch.

De KNILM in Oorlogstijd (slot)

Door O. G. WARD

Ondertussen kwam de Australië verbinding naar Darwin in gevaar door de bezetting van Ambon en de aanvallen op Koepang en Darwin. Besloten werd de vluchten voortaan rechtstreeks van Java naar Broome te vliegen. Gezagvoerder **E. W. Dunlop** was de eerste op 2 februari en **G. van Messel** maakte deze vlucht in het kader van een speciale opdracht van de ML/KNIL.

Maar dan viel op 19 februari een belangrijke beslissing. De toestand verslechterde zienderoog - de KNILM kon niet veel meer doen - spoedig zou de vernietiging plaats vinden - en zo gaf de commandant van de ML, de Generaal Majoor **L. H. van Oyen** met goedkeuring van de Gouverneur-Generaal, opdracht de gehele vloot met het noodzakelijke personeel over te brengen naar Australië.

Op dezelfde dag onderging Andir de eerste luchtaanval van deze oorlog. Hoog in de lucht vochten 12 militaire Brewster-Buffalo jachtvliegtuigen tegen een zwerm Zero's die de Japanse bommenwerpers begeleidde. De 12 werden geleid door de afdelingscdt. van 3VLG V, de Res. 1e Lt. vl. wnr. **P. G. Tideman,** afkomstig van de NNGPM in vredestijd. Hij heeft o.a. bij zich de gemobiliseerde KNILM vliegers, **P. C. André de la Porte, G. J. de Haas** en **H. H. J. Simons.** Bij dit bombardement werd geen schade aan KNILM vliegtuigen aangericht. Minder gunstig was het te Semplak, het vliegveld nabij Buitenzorg, waar op hetzelfde ogenblik ook een aanval plaats vond. Drie van de vier KNILM vliegtuigen daar gestationeerd raakten in brand en gingen verloren: de Sikorsky S-43's PK-AFU en PK-AFX, alsmede de Fokker F-12 PK-AFI. De DC-5 PK-ADA met gezagvoerder **Rüpplin von Keffikon** landde veilig op Andir.

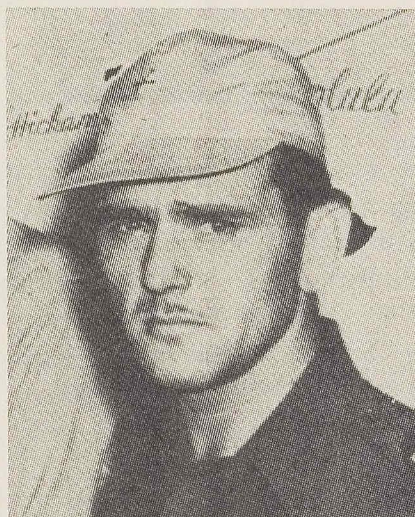
In de nacht van donderdag op vrijdag 20-2-'42 vertrok de resterende KNILM vloot bestaande uit 8 vliegtuigen uit Batavia. Het waren de Lockheed Super Electra's PK-AFN en AFQ en de Douglas DC-3's PK-AFV en PK-AFZ van de KNILM en de DC-3's PK-ALO, ALT en ALW van de KLM. De lading bestond hoofdzakelijk uit KNILM-employés met hun gezinnen, reserveonderdelen en regeringsstukken. De eerste was de PK-AFV met gezagvoerder **van Dijk** om 22.00 uur - de laatste was de DC-3 PK-ALO met **Smirnoff** en **Schipper** om 04.42 uur in de morgen. Sommige vliegtuigen vlogen rechtstreeks de route Batavia - Broome (Australië), andere met een kleiner vliegbereik moesten bijtanken te Soerabaja.

Dan kreeg de KNILM de opdracht een luchtbrug te onderhouden tussen Broome en Bandoeng met de grotere DC-3 vliegtuigen, terwijl de kleinere Lockheed's werden ingezet voor de aan- en afvoer in Australië. Velen maakten de tocht één tot twee maal. Iedereen had slaap te kort en menig dutje werd gedaan in de cockpit, al vliegend op grote hoogte. Gezagvoerder **van Messel** werd verzocht - in verband met zijn grote ervaring op de Java-Australia lijn - een groep militaire vliegers te begeleiden in Lockheed Lodestar transportvliegtuigen van Bandoeng naar Brisbane. Deze complete groep vliegtuigbemanningen moesten de nieuw bestelde North-American B-25 Mitchell bommenwerpers ophalen en terug vliegen naar Java. KNILM gezagvoerder en Hoofd-operations **René Wittert van Hoogland,** gemilitairiseerd in de rang van Res. Kapt. vl. wnr. ging met een aantal crews naar Brits-Indië om ook daar aangekomen B-25 vliegtuigen op te halen. Zijn collega KNILM gezagvoerder **A. H. J. Arens** vloog hen in één der drie ML Loderstar transportvliegtuigen over de Indische oceaan over naar Colombo en Bengalore in Brits-Indië.

Boven: KNILM-vlieger P. C. André de la Porte

Onder: Res. 1e Lt. wnr. G. J. de Haas

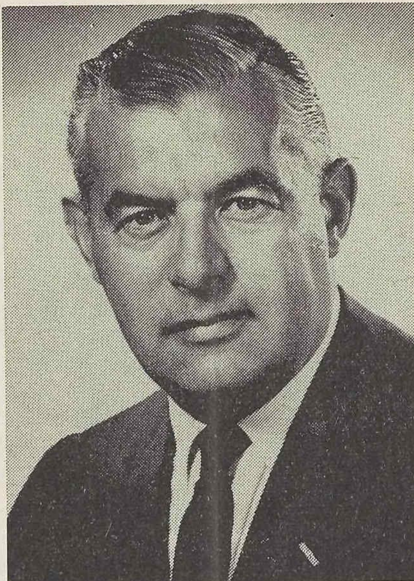
De luchtbrug Bandoeng - Broome verliep helaas niet zonder ongelukken. Op 26-2-1942 vertrok de PK-AFZ van Broome naar Java met bemanning: de vliegers **C. Blaak** en **H. W. Nieuwdorp,** bwk. **M. Veenendaal** en telegrafist **P. Pronk.** Vermoedelijk door onverwachte sterke oostenwinden raakte dit toestel van koers af en maakte uiteindelijk een noodlanding op ongeveer 30 km ten zuidwesten van Palembang in de bossen. Blaak is aan zijn verwondingen overleden, Pronk werd later door de Japanners vermoord, Veenendaal kwam om tijdens de aanleg van de Birma-spoorweg en alleen Nieuwdorp ontsnapte aan de vijandelijke bevolking en de Japanners Hij verdween in het oerwoud en nadien is nooit meer iets van hem vernomen. Ondertussen verloor Schout-bij-Nacht **Doorman** op de Javazee het grootste gedeelte van zijn vloot en vonden meer dan 850 Marinemensen de dood in de golven.

Als klap op de vuurpijl verloor de KNILM nog 2 DC-3 machines op 3-3-'42 te Broome en bij Wyndham in Australië; de PK-ALO met gezagvoerder **Hulsebos,** die net tevoren uit Java was geland op Broome werd door een plotselinge aanval van Japanse jagers in brand geschoten. Passagiers en bemanning konden nog net op tijd dekking zoeken. **Iwan W. Smirnoff** was met zijn DC-3, de PK-AFV (ex KLM "Pelikaan") een kleine 100 km ten westen van zijn bestemming Broome verwijderd, toen dezelfde Japanse jagers die Broome hadden aangevallen, hem op de terugweg zagen en zijn toestel onder vuur namen. Smirnoff, hoewel door vele kogels getroffen, wist door bekwaam vliegen de DC-3 op het strand te landen ergens tussen Broome en Wyndham, waarbij bij de uitloop het vliegtuig richting zee zwenkte, zodat een brandende motor door de golven werd gedoofd. Een van de passagiers, de 1e Lt. vl. **D. A. Hendriksz** was dodelijk getroffen. Ook het ernstig gewonde bemanningslid, de bwk. **F. J. M. Blaauw** heeft op het strand van NW-Australië zijn graf gevonden evenals de gewonde **mevrouw van Tuyn** en haar baby, die beiden later op het hete strand overleden. Een zwarte dag, maar niet alleen voor de KNILM. De aanval op Broome eiste ook als tol 7 vliegboten van de MLD en één Lockheed-Lodestar van de ML/KNIL, waarbij 48 inzittenden om het leven kwamen en 32 gewond. Onder de doden waren 32 vrouwen

en kinderen. Eén succes kon worden geboekt en is het vermelden alleszins waard: de vlieger van de Lockheed Lodestar, de 2e Lt. kv. vl. wnr. **W. F. A. (Guus) Winckel** kon het vrije spel van de Japanse jagers - er was geen enkel stuk luchtdoelgeschut of mitrailleur voor de verdediging opgesteld - niet langer aanzien en greep een losse mitrailleur in zijn vliegtuig en schoot als een razende uit de vrije hand op de laagvliegende Zero's en oh...... wonder, hij boekte treffers! Een jager vloog in brand en viel in stukken neer. Als alles voorbij was merkte Winckel pas dat zijn linkerhand waarmee hij de loop van het wapen had vastgehouden, ernstig was verbrand. Drie dagen later vloog hij als laatste militaire vlieger naar Java terug om de laatste evacuée's uit het omsingelde Bandoeng weg te vliegen.

Ondertussen installeerde de gewonde Smirnoff, zijn crew en passagiers zich in het struikgewas in de buurt van het gecrashte vliegtuig. Toen de dorst heel erg begon te kwellen gelukte het de leerling bwk. **H. van Romondt** uit allerlei vliegtuigonderdelen een eenvoudig distilleerapparaat te maken en het bleek mogelijk met benzine van de DC-3 als brandstof, zoetwater uit zeewater te distilleren. Van dorst zouden nu bemanning en passagiers niet meer kunnen omkomen. De tweede vlieger **J. Hofmann,** telegrafist **J. J. Muller,** bwk. **H. van Romondt,** alsmede twee als passagiers meegekomen ML/KNIL vliegers **P. A. Cramerus** en **G. D. Brinkman** gingen op stap om contact te maken met de buitenwereld. Na enkele vergeefse pogingen en ten slotte een tocht vol ontberingen bereikten enkelen van hen een missiepost, die de RAAF waarschuwde. Na een week van ellende werden de overlevenden - tegen de verwachting in van de gehele KNILM in Australië - gered.

Als laatste KNILM vlieger vertrok gezagvoerder **E. W. Dunlop,** met zijn crew: bwk. **J. H. W. Belie** en telegrafist **K. W. F. Groothoff** in de DC-3 PK-ALW (Wielewaal) vanaf de Boea-batoe startbaan ten zuiden van Bandoeng in de nacht van 7 maart 1942 met het hoge gezelschap van Dr. van Mook. Tesamen met Dunlop vertrokken 3 militaire Lodestar transportvliegtuigen met regeringsfunctionarissen, stafofficieren en KNILM-personeel. Eén der

Res. 1e Lt. Vl. wnr. A. H. J. Arens

Lodestars werd gevlogen door de gemilitairiseerde KNILM vlieger, de, res. 1e Lt. vlwnr. **A. H. J. Arens.** Zijn voornaamste passagier was Generaal-Majoor **L. H. van Oyen,** commandant van de Militaire Luchtvaart, die op last van de G.G. zich naar Australië moest begeven.

In de loop van april 1942 droeg de KNILM in Australië haar overgebleven vliegtuigen over aan de Amerikanen. De invasie van Australië dreigde elk ogenblik plaats te vinden en er was een schreeuwend tekort aan transportvliegtuigen bij de geallieerden. De Nederlands-Indische civiele luchtvloot kwam zodoende in vreemde handen - het personeel van de KNILM ging grotendeels naar de ML/KNIL en KLM, terwijl sommigen vlogen voor de USAAF en de RAAF.

De KNILM hield op te bestaan......

De KNILM heeft met de worsteling om het behoud van Ned.-Indië meegedaan. Zij was een toonbeeld van moed, opofferingsgezindheid en plichtsbetrachting. En ondanks het aanwezige levensgevaar en de dodelijke vermoeidheid, vooral in de laatste dagen, hebben genoemde en ongenoemde personeelsleden van deze maatschappij het mogelijk gemaakt dat de vluchten tot het einde toe konden worden uitgevoerd. En daarbij hebben sommigen het hoogste offer gebracht ......

Bronvermelding:

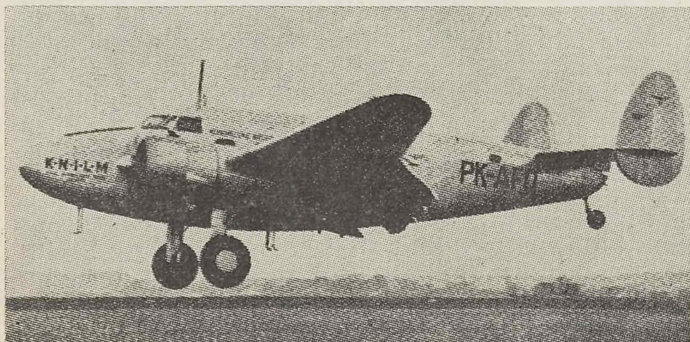
a. De ML KNIL in oorlog (8-12-1941 tot 10-3-1942) door Mr. J. W. T. Bosch
b. De KNILM vloog door , door G. J. Hagens
c. Het vergeten squadron, door René Wittert.

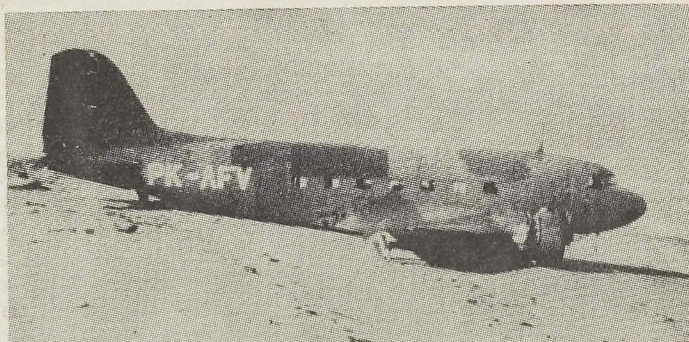
(Door een omissie onzerzijds werd deze bronvermelding onder het eerste deel van dit artikel niet geplaatst. Waarvoor onze verontschuldigingen - Red.)

OPROEP

In verband met een vererVingsonderzoek worden afstammelingen van wijlen mevrouw Jane (roepnaam?) Eman, in eerste echt gehuwd geweest met dhr. Neyendorf, in tweede echt met dhr. Schimmel, dochter van Karel Nicolaas Eman en Sophia Prins, verzocht kontakt op te nemen met: notaris mr. F. J. Brons, postbus 10 te Bergen (N.H.), tel.: 02208 - 6041.

Twee vliegtuigen uit de strijd van de KNILM tegen Japan: Links de PK-AFQ, rechts de PK-AFV.

BOEKBESPREKING

DIPANEGARA

Johan Fabricius heeft, blijkens eigen getuigenis, zijn leven lang gewenst een boek te schrijven over Dipanegara of, Diponegoro, zoals hij in de geschiedenis voortleeft. Welnu, zeer vele jaren na het ontstaan van die wens is zij in vervulling gegaan. Het boek is er nu. Het is verschenen bij Leopold en tijdens een bescheiden plechtigheid is het eerste exemplaar ervan door de schrijver aangeboden aan de ambassadeur van Indonesië. De bijeenkomst op 1 april in de ambassade, waar dit plaatsgreep, was druk bezocht en had een bijzonder geanimeerd verloop.

De geschiedenis van Diponegoro is de geschiedenis van de Java-oorlog (1825-1830). Het conflict eindigde met de gevangenneming van de hoofdpersoon op het moment, dat Diponegoro in de overtuiging verkeerde in vrijheid te onderhandelen met de generaal De Kock. De boeken zijn op dit punt nog niet gesloten en nog altijd is het een open vraag, of hier sprake was van kwade trouw van de zijde van de Nederlandse bevelhebber. Wat eraan voorafgegaan was wettigde in ieder geval de arrestatie van de rebel in Nederlandse ogen méér dan voldoende. De Java-oorlog die uitbrak nadat de Javaanse prins tot het uiterste getergd en bovendien bezield door een onstuitbare geloofsijver naar de wapens greep is de bloedigste botsing tussen het Nederlandse gezag en de autochtone bevolking die de geschiedenis van vóór 1945 kende. Een episode van bloed, zweet en tranen zonder weerga, waarbij zelfs de Atjeh-oorlogen in het niet zinken. Dat thans een boek over de held van dit verzet door een Nederlandse auteur op feestelijke wijze kon worden overhandigd aan de ambassadeur van het land, dat de rebel als een vrijheidsheld vereert is een verschijnsel dat velen vóór de Tweede Wereldoorlog als onvoorstelbaar zouden hebben verworpen. "Het zou mooi zijn" - aldus Fabricius bij de aanbieding van zijn boek aan de ambassadeur - "als wij reeds tijdens een conflict de betrekkelijkheid van het eigen gelijk beseften en er rekening mee hielden dat op elke strijd toch weer verzoening volgt en ook volgen moet, wil onze wereld leefbaar blijven". Al valt het einde dan anderhalve eeuw nà de oorlog, die verzoening werd bij deze gelegenheid bezegeld.

Fabricius heeft voor zijn boek een ongewone constructie gevolgd. Het bestaat namelijk uit brieven, de de auteurs ervan (vreemd als het moge klinken) posthuum ten behoeve van Fabricius hebben geschreven, uittreksels uit rapporten en andere officiële stukken en tenslotte uit ruime citaten uit de "memoires" van Diponegoro zelf. In ballingschap te Menado en later in Makassar heeft Diponegoro namelijk zijn lezing van de gebeurtenissen en zijn persoonlijke ervaringen op schrift gesteld. Hij komt daaruit te voorschijn als een hoogst merkwaardige figuur. Natuurlijk wijkt het beeld van deze Javaanse aristocraat nogal af van hetgeen in Nederlandse publicaties over deze opstandeling is geschetst. Fabricius kiest geen partij: hij registreert aan de hand van de bronnen de documenten betreffende deze afschuwelijke tragedie. Zijn schets van de gebeurtenissen (waarvan ik de historische juistheid niet kan beoordelen) maakt de indruk van grote authenticiteit.

Het is natuurlijk niet nodig te zeggen dat ook dit jongste werk van Fabricius boeiend is geschreven. De uiterlijke vorm doet de uitgever alle eer aan.

JHR.

Dipanegara is verkrijgbaar in de Boekhandel Tong Tong en kost *f* 32,50 plus *f* 4,— porto.

NEDERLAND EN INDONESIË BEIDE VRIJ

Mr. J. A. Jonkman, niet lang geleden overleden, publiceerde in 1971 bij Van Gorcum (Assen/Amsterdam) het eerste deel van zijn memoires onder de titel: Het oude Indië. Het tweede deel bevat zijn herinneringen aan de periode van zijn werkzaamheid in Nederland, eerst als minister, later als voorzitter van de Eerste Kamer. Dit bleef onvoltooid achter. Na zijn dood bleek intussen de mogelijkheid van voltooiing van dit tweede deel aanwezig en nu ligt dat deel, onder bovenstaande titel verschenen bij dezelfde uitgever voor ons (Prijs: *f* 45,—).

Jonkman behoorde tot de Stuwgroep toen hij van de Indische rechterlijke macht in de politiek overstapte. Maar eerst definitief werd zijn overgang naar het politieke leven door zijn benoeming tot voorzitter van de Volksraad. Hij zou de laatste voorzitter van het college zijn. Hij drukte in de laatste jaren vóór de Japanse bezetting een duidelijk stempel op het politieke leven: hij was een uitstekend voorzitter - een geboren gespreksleider - hij was een uitgesproken radicaal maar, merkwaardige combinatie, tevens een man die recht en orde beschouwde als de eerste voorwaarde voor het voortbestaan van elke gemeenschap. Ook was hij, bij alle vooruitstrevendheid, een figuur die voor vorst en vaderland zich inzette.

Na de verkiezingen in Nederland in 1946 volgde Jonkman zijn mede-Stuwgenoot Logeman als minister van Overzeese Gebiedsdelen op; de samenwerking tussen de oud-Stuwleden Van Mook en Jonkman bleek niet zo hecht als men had mogen verwachten. Deels mag men dit wijten aan het feit, dat beiden sterk uiteenlopende persoonlijkheden waren, maar het feit, dat de minister van OG in hoge mate in zijn vrijheid werd belemmerd door de politieke atmosfeer en het politieke systeem in Nederland (waar van Mook nauwelijks weet van had) is ongetwijfeld de voornaamste reden dat dit tweemanschap niet de resultaten bereikte waarop zij beiden hadden durven hopen. Jonkman trad af als minister, Van Mook werd ongeveer tezelfder tijd op ongekend grove wijze aan de dijk gezet. De mogelijkheid om nog tot een vrede door overleg te geraken in het geteisterde Indonesië was daarmee voorgoed afgesneden.

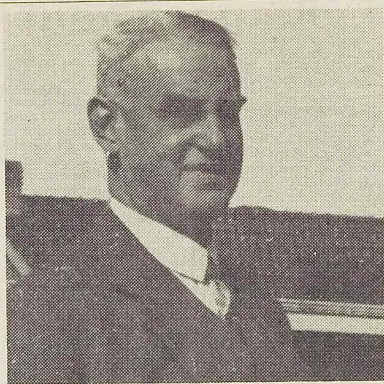
Het is van bijzondere betekenis dat zich thans ook Jonkman heeft geschaard in de rij der insiders die hun licht hebben laten schijnen over de periode 1945-1950, zo vol onheil maar ook zo vol hoop op een nieuwe toekomst. Als het getuigenis van een der rechtstreeks betrokkenen heeft dit zeer gedocumenteerde vertoog (de jurist en zijn behoefte tot precisie verraden zich op elke bladzijde) zijn grote waarde.

JHR.

DIPONEGORO

Het artikel in Tong Tong no. 8 van 18-11-'76 "De Goewa Setiang" van Dr. H. J. de Graaf heb ik met veel interesse gelezen. De Goewa Setiang ken ik niet, maar wel kan ik u meedelen dat Pg. Dipanegara nog steeds geeerd wordt.
In het begin van de twintiger jaren was mijn vader Resident van Kedoe. Wij woonden toen in Magelang, in het residentshuis met de prachtige tuin, met vanuit de voorgalerij een uitzicht op de Soembing en de Sindoro en de vallei waar de Progo stroomt; vanuit de achtergalerij konden wij de Merapi en de Merbaboe zien. In dat huis werd Pg. Diponegoro gevangen genomen door generaal De Kock in februari 1830. Dat was in de ontvangkamer, die rechts op de voorgalerij uitkomt als u voor het huis staat. Gedurende ons verblijf in Magelang is er geen "malam djoemahat" voorbij gegaan of onze oudste huisjongen plaatste in die kamer, waar de gevangenneming plaats had, een potje wierook en een schaaltje bloemen, na rondgang door het hele huis, en er werd dan gebeden.
Mijn moeder, die op de hoogte was van dat historisch gebeuren, zorgde er nauwkeurig voor, dat die ontvangkamer, waar ook de piano stond, niet door een van ons gebruikt werd en wij mochten dan ook niet piano studeren op die dag.
Toen ik in 1975 met de C.A.S.-reünisten (oud-leerlingen van de Carpentier Alting Stichting te Batavia) op reis was op Java, reden wij met de bus, komende van de Boroboedoer, natuurlijk ook naar Magelang, naar het voormalige residentshuis, waarnaast vroeger het Instituut van Pa van der Steur stond, alleen al voor het prachtige

Resident J. R. Schenck de Jong, die in het begin van de 20-er jaren aan het hoofd stond van het gewest Kedoe.

park en het mooie uitzicht. Helaas waren de mooie kenarielaan en de meeste bomen, zoals de nootmuskaat- (pala) en advocaatbomen verdwenen. evenals het grote Boedhabeeld midden op het grasveld en de andere Hindoebeelden.
Ik ging de voorgalerij van het zeer verlaten uitziende huis binnen en zag op de muur van de ontvangkamer een ingemetselde steen, waarop de gevangenneming van Pg. Diponegoro en het jaar 1830 was uitgehouwen. Op de andere muur van de kamer hing naast de toegangsdeur, die openstond, een groot schilderij van Pg. Diponegoro met witte tulband op een wit steigerend paard (voor mij een bekende afbeelding, maar ik weet niet waar ik dat schilderij eerder heb gezien).
Het was al laat in de middag en toevallig juist weer malam Djoemahat. Voor de toegangsdeur stonden verschillende paren schoenen en sandalen en in de kamer hoorde ik biddende stemmen.
Toen ik daar een ogenblik in gedachten stond, kwam er een Indonesische dame door de deur naar buiten. Zij sprak mij aan en ik vertelde haar van vroeger. Zij bleek vloeiend Nederlands te spreken, (ze was van een oudere generatie) en vroeg of ik niet even binnen wilde komen in het vertrek. Ik zei dat ik niet wilde storen en dat het al zo laat was; dat de bus met mijn reisgenoten stond te wachten om naar Yogyakarta terug te gaan. Ik zag nog dat er in de kamer een groot houten bureau stond en een boekenkast.
Behalve dat zijn beeld op een gevleugeld paard op het Merdekaplein in Jakarta staat, wordt er dus nog steeds gebeden voor Pg. Diponegoro op de historische plaats in de ontvangstkamer in het vroegere residentshuis in Magelang.

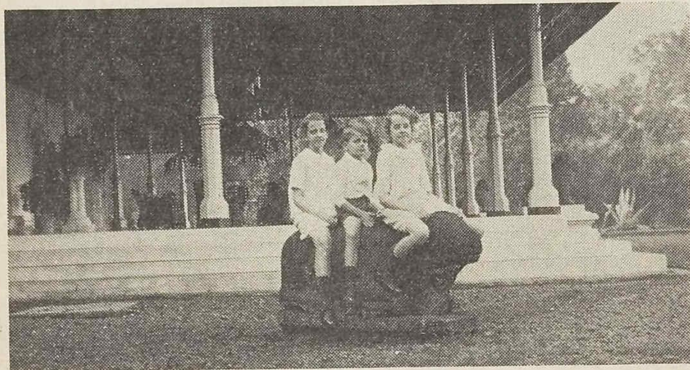
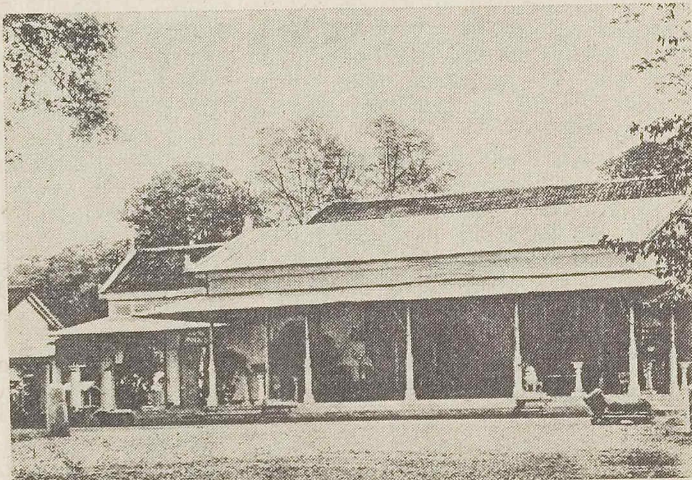
MEVR. H. SCHENCK DE JONG

*

ETENSWAARDIGHEDEN

Zelfs de beste kenner kan niet alles van Indonesië weten. Als GHB zegt (Tong-Tong no 15 blz. 10) dat salaks ketjoet, kesereten en vooral sepet zijn, dan heeft hij gelijk voor wat Java betreft, maar dan heeft hij toch zeker nooit de salaks van Sibetan (op Bali ,tussen Karangasem en Selat) gegeten. Er zijn twee soorten, de kleine met een donkere dunne schil en de grote lichtbruine met een dikke schil, beide erg zoet en heel lekker.
En dan de mangga's. Die heb ik op diverse plaatsen op verschillende manieren zien behandelen. In Mexico hebben ze er speciale vorkjes voor met drie tanden, waarvan 2 kort en de middelste erg lang (4 à 5 cm). Daarop wordt de mangga in de lengte vastgeprikt en verder op de gebruikelijke manier geschild.
En ik heb ook wel eens gezien dat mangga's rondom over de breedte tot op de pit werden doorgesneden, waarna de twee helften werden beetgepakt en in tegengestelde richting gedraaid, waardoor ze van de pit loskwamen (lukt niet altijd). Elke helft kan dan worden uitgelepeld.
Maar ik geef toe, de Indonesische methode is de beste, vooral als mijn vrouw de operatie uitvoert, de mangga in stukjes snijdt, die in de frigidaire laat afkoelen en opdient, zodat ik ze alleen maar van m'n bord hoef op te prikken.
Maar daarvoor ben ik dan ook een erg verwende man!

G. A. SCHOTEL

Foto boven: de kinderen Schenck de Jong op de rug van de stenen koe uit de Hindoe-tijd op het grasveld voor het huis. Rechts: De residentswoning te Magelang, waar de gevangenneming van Pg. Diponegoro plaats had.

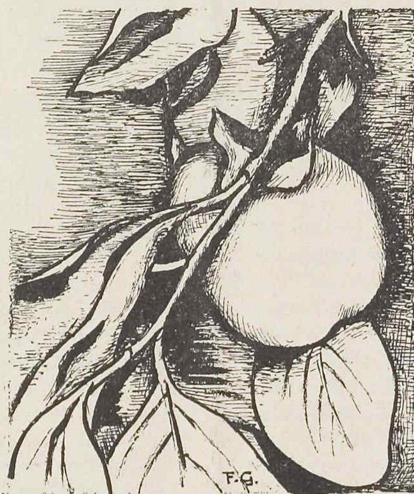
Rozehout, ebbenhout en ander hout

In mijn artikel "Van Rozenhout tot Guitaar" in Tong Tong no. 8 van 15 november 1976 maakte ik een storende fout. Mevrouw J. van de Graaff-van Raalten uit Voerendaal was zo vriendelijk mij er op attent te maken. In mijn aantekeningen stond: Afrikaans Rozenhout, ook Jacaranda of Palissanderhout genoemd, is afkomstig van Pterocarpus Erinaceus. Ik had enkele afbeeldingen van Jacaranda's in Zuid-Afrika, een feest van met lila bloemen overdekte bomen in de lente en ik schreef: De Jacaranda, Pterocarpus Erinaceus... Dit was fout, want de Jacaranda behoort tot de familie der Bignoniaceae.

Van het Afrikaans Rozenhout kon ik de familie niet vinden. De **Sono Kembang** Pterocarpus Indicus behoort tot de familie der Leguminoseae en het rode Sandelhout, Pterocarpus Santalinus tot die der Santalaceae. Hugh Johnson noemt in "Het Bomen Boek" de Bignoniaceae de Trompetbomen naar de vorm der bloemen. Tot deze familie behoort de in Amerika groeiende Catalpa met exotisch grote, bleekgroene bladeren. Men onderscheidt de Zuidelijke Catalpa Bignonioides met grote pluimen wit en paars gevlekte trompetvormige bloemen, die in vele tuinen groeit en de Noordelijke Catalpa Speciosa, een veel hogere boom met zeer duurzaam hout. De Zuidelijke Catalpa heeft men met succes in Nederland kunnen invoeren, één staat er o.a. in Baarn en één in een tuin in De Steeg. Er zijn ook hybride Catalpa's, kruisingen van Amerikaanse met Chinese soorten. De mooiste cultivar is Catalpa Bignonioides Aurea met goudgele bladeren.

CATALPA

De ideale plaats voor een Catalpa, zegt Hugh Johnson, is op een grasveld met ruimte en zon en beschut tegen de wind.
In Indië groeien vele soorten van de familie der Bignoniaceae, hoge bomen, lage bomen en heesters. Een der hoogste bomen is de Radermachera Gigantea, de Bedali met zeer sterk en duurzaam hout. De meest bekende boom is de Spathodea Campanulata, de Spuitjesboom met oranje-rode bloemen. Vóór het opengaan zijn de bloemkelken strak gespannen van het vele water, dat zij bevatten. De kelk splijt aan de zijkant en dan ontplooit zich de bloemkroon. Een vrij lage boom van deze familie, die men vaak in de kampongs ziet, is Stereospermum Glandulosum, **Kembang Poetih of Sekar Petak** (Tuinbloem). Men laat er sirihranken tegen op klimmen.
Oxylon Indicum, Kajoe lanang, Parang-parang, Woengli of Santi wordt in het pepergebied van Sumatra gebruikt om peperranken tegen aan te leiden. Van het hout worden ook planken gezaagd.
Een zeer bekende plant is Pyrostegia, die tot groot verdriet van Dr. L. van der Pijl door ons de oranje Stephanotes werd genoemd, want, zegt hij, de Stephanotes, de Bruidsbloem, behoort tot de familie der Asclepiadaceae. De Pyrostegia werd in het begin van deze eeuw uit Zuid Amerika via Australië in Bandoeng ingevoerd door de heer A. Kerkhoven, landheer van de theeonderneming Ardjasari op de Zuidelijke helling van de Goenoeng Malabar. Uit Australië bracht hij ook zaden mee van de Jacaranda, die in het heerlijk koude bergklimaat prachtig kon gedijen.
Tot de meest bekende soorten van de familie der Asclepiadaceae behoort Hoya carnosa, wasbloem of porceleinbloem, die uit Indië in Nederland ingevoerd een kamerplant is geworden. En Pergularia odoratissima of **Boenga Tongkeng** met haar fijn geurende geelgroene bloempjes, die met rozenblaadjes en melati tussen de kabaja's en het ondergoed werden gelegd.
Plantkundigen hebben liever de Latijnse namen, zegt Dr. van der Pijl, daarmee kan men overal ter wereld terecht. Maar de inheemse naam erbij zegt ons zoveel meer, dan herkent men de boom of plant meteen.

Diospyros Kaki

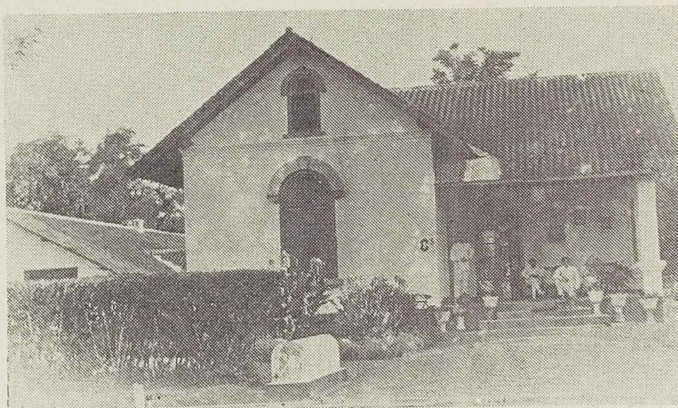
Op school leerden wij van de planten om ons heen ook de Latijnse namen, maar altijd met de Maleise of algemeen gebruikte naam erbij, ook de families waar zij toe behoorden, zoals Allamanda Cathartica, die prachtige gele bloem, die tot de familie behoort van de Apocynaceae samen met o.a. de Vinca Rosea **Kembang tembaga of Soldatenbloem.**
Cassia Alata, Ketèpèng tjina; Cassia fistula, Trenggoeli, de Indische Gouden Regen; Cassia Javanica, Trenggoeli wawang; Cassia Siamea, de Djohar, als schaduwboom geplant langs wegen en in koffietuinen en Caesalpinia Pulcherima, Kembang merak, alle behorende tot de Leguminoseae.
Onze prachtige Flamboyant (Flame of the Forest), Poinciana Regia, behoort tot de Caesalpiniaceae, een onderfamilie van de Leguminoseae.
De lieve Kembang sepatoe in allerlei kleuren en vormen, Hibiscus Rosa Sinensis behoort met de Waroe goenoeng, Hibiscus Similis en de Waroe laoet, Hibiscus Tiliaceus tot de familie der Malvaceae.

SANDELHOUT

Tot de familie der Santalaceae behoort Santalum Album, de Sandelboom, de **Tjendana.** De Tjendana djanggi heeft roodachtig hout, dat van de Tjendana koening is geelachtig. Het wordt verwerkt tot geurige waaiers, bijouteriedoosjes, wapengevesten en krisscheden.
Door distillatie met olie ontstaat sandelolie, die gebruikt wordt in de geneeskunde en in de industrie van parfums, badzepen en wierook.
Het jonge hout van Pterocarpus Santalinus is bloedrood en wordt gebruikt als kleurstof in tandpoeders en zalven.
De grootste handel in Sandelhout wordt gedreven met China, waar men het geurige hout gebruikt voor het vervaardigen van wierookstokjes, die op de altaren der Huisgoden en in de tempels worden gebrand.
De Exocarpus latifolius, de **Tjendana semoet of Tjendana kastoerie** is een lage boom, waarvan het hout minder welriekend is.
Vooral in de Molukken kwamen vele soorten Pterocarpus voor. Georg Everhard Rumphius (1682-1702) heeft er verscheidene in zijn "Amboinsch Kruidboek" opgetekend. Pterocarpus mollis Rumph, de Lenggoea gaba-gaba of Lenggoea poetih; Pterocarpus Saxatilis Rumph, de Lenggoea kastoeri, wortelhoutboom. De vleugelachtige uitgroeisels aan het ondereinde van de stam worden tot schijven voor tafelbladen gezaagd. Prachtig hout met een mooie "kembang". Als het eenmaal gladgeschuurd is met daon hampelas blijft het voor altijd fijn en glanzend als zijde.
Bij de familie der Ebenaceae werd reeds genoemd de Diospyros Tupru, het Bombay Ebbenhout. Ook in Indië is deze familie vertegenwoordigd. Een vrij hoge boom is Diospyros Aurea, de Tjaloeng mas. Van Diospyros pseudo-Ebenum, de Kajoe Areng is het hout zeer gezocht voor krisscheden en gevesten.
Diospyros Horsfieldii, de Kasemek is in Indië een lage boom, waarvan het hout weinig gebruikt wordt. De vruchten worden echter graag gegeten. De Diospyros Kaki of Persimmon heeft men uit China en Japan in de koudere bergstreken en in Amerika ingevoerd. De Chinese soort heeft glanzend groe-

lees verder volgende pag. 1e kol. onderaan

WEER EENS EEN SPOOKHUIS

Toen ik in 1923 als jong employé werkte op de onderneming Ketanggoengan West, in de buurt van Brebes, vond onze administrateur, de heer Visser, nadat ik ruim een jaar was ondergebracht bij een van de oudere employé's, dat ik nu eens op eigen benen moest gaan staan. Er kwam juist een huis leeg, van een tuinemployé, de heer Andreas, die daar 17 jaar had gewoond. Dat huis stond op de onderneming bekend als het spookhuis.
Er waren drie ongehuwde employé's aangewezen om daar samen in te gaan wonen; Winia, uit Soerabaja, die werkte bij de padi-aanplant, Houwert, een jongen uit Tegal, die bij de bibit aanplant zat voor de koffie, en ik, toen nog leerling chemiker op de suikerfabriek.
Van dat huis ziet U hier een foto. Het was een echt oud Indisch huis, stevig gebouwd, met een open voorgalerij en met drie woonkamers achter elkaar. Vlak achter de voorgalerij was de ruime eetkamer en de achtergalerij, die met een overdekte gang verbonden was met de bijgebouwen.
Ik verdiende toen 100 gulden per maand, en de huur was laag, zodat ik er makkelijk van kon komen, ik hield zelfs nog geld over! Veel meubels bezat ik niet, en die had ik trouwens ook niet nodig. Toen ik de eerste keer in het huis kwam, hadden de anderen daar reeds hun intrek genomen. Mijn plaats was reeds bepaald, want de twee hadden afgesproken dat ik in de voorkamer zou wonen. Nu leek dat wel voor iedereen de mooiste kamer, maar die beide echte Indische jongens, hadden natuurlijk al geinformeerd naar de spoken en toen de veiligste kamers voor zich gehouden. Ik zei dan ook direkt: jullie geven mij zomaar de mooie voorkamer, ik ben erg blij, maar dat is natuurlijk de spookkamer. En toen lachten ze zo'n beetje, waardoor ik het wel begreep. Ik vond het ook niet erg, want in spoken geloofde ik niet. Ik begon dus met de inrichting en dat was gauw gebeurd. Een oud bed met een lange klamboe, die tot aan de grond reikte, plaatste ik dicht bij een van de muren, de tafel in het midden met de enige stoel. Boven de tafel hing aan een elektrische draad een gewool kaal lampje, van ongeveer 40 watt en mijn koffer plaatste ik op de grond, dicht bij het raam. De onderneming had kort tevoren alle woningen van elektriciteit voorzien, wat dus al erg mooi was, de familie Andreas had nog met petroleumlampen gewoond. De enige versiering was een tafelkleedje, dat ik van de vrouw van een der employees had gekregen. Zeer simpel dus. Ik had de sleutel van de kamer in mijn zak en zo ging ik naar het werk. Toen ik die avond laat weer binnenkwam, na afloop van mijn wacht, ging ik direkt naar bed. Ik lag zo een poosje kalm en keek rond in mijn domein. Het licht was aan. Ik realiseerde mij dat ik nu in een spookkamer woonde, maar ach, spoken bestaan immers niet? Ik hoorde in de verte de klok van de fabriek twaalf uur slaan. Ik was moe en wilde juist de ogen sluiten toen een beweging van de klamboe, aan het voeteneinde, mijn aandacht trok. Ik wist zeker, dat ik de klamboe niet had aangeraakt en dus was ik geintrigeerd. Even later zag ik weer een golvende beweging, nu aan de muurkant, zo'n stille beweging van het klamboegaas. Verbeelde ik mij dat nu? Maar nee, nu gebeurde het ook al aan de open kant, waar ik in bed was gestapt. Dat bracht mij aan het denken. Ik had vroeger wel gehoord over rovers, die onder je bed kropen en dan bleven wachten tot je rustig sliep. Ze smeerden zich helemaal in met olie zodat je ze nooit kon pakken.
Och lieve help, er lag een rover onder mijn bed! Misschien had de man wel een gelok bij zich. Ik trok mijn hoofd van het kussen zodat ik zoveel mogelijk midden op het bed lag. Het angstzweet brak mij uit en ik probeerde kalm te denken wat mij te doen stond. Ik besloot de gebeurtenissen niet af te wachten. Met een grote sprong vloog ik het bed uit, rende naar de tafel en greep de stoel, die ik als een schild voor mij hield. Toen ging ik langzaam naar het bed, met de bedoeling hard te roepen als ik iets zou

Huis op de suikerfabriek Ketanggoenan West bij Brebes, 1923. De machinisten v.d. Wall en Nijhoff en de ass. boekhouder Cattenburg.

zien. Mijn huisgenoten zouden dan wel komen om mij te helpen. Maar er lag geen man onder het bed, wat ik echter wel zag was een enorm grote kikker, die mij angstig zat aan te kijken. Hij was waarschijnlijk nog banger dan ik! Het was een zogenaamde kodok bangkong, waar ik wel eens van had gehoord, maar nog nooit gezien. Het dier was ongelooflijk groot, wel 30 centimeter lang! Onder mijn bed was een prachtig plaatsje om de muskieten, die zich tegen de klamboe zetten, te vangen, en daar was het dier mee bezig geweest. Ik nam de kikker met moeite op en bracht hem naar de deur, waarbij hij mij nog nat maakte ook, zoals kikkers gewoon zijn te doen. Buiten zette ik hem voorzichtig neer, waarna ik rustig ging slapen.
De volgende ochtend vroegen mijn huisgenoten of ik goed had geslapen. Ik antwoordde, ja, perfect hoor, en ik heb ook al kennis gemaakt met het spook, waarna ik hen het gebeurde vertelde. Die kikker zei ik, is nu denkelijk onze pendjaga roemah (de huisbewaker) die ons niets doet, doch alleen maar muskieten komt vangen. Ik ben later nog wel eens in de grote witte potten gaan kijken, waarvan er een gebroken was, maar daar zat de kikker niet in. Trouwens, de kikker is daar nooit meer gezien, maar onze woning was in elk geval geen spookhuis meer.

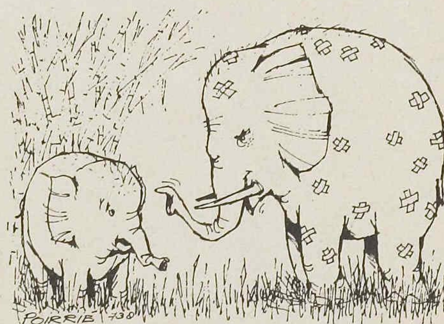
JOHAN RAKET

---

ne bladeren, die in de herfst geel, oranje en rood verkleuren. De vruchten zijn geel, sappig en zoet. De Amerikaanse Diospyros Virginia is een forse boom met een karakteristieke donkere schors, die scherpe scheuren vertoont. De vruchten zijn zacht en zoet, maar pas eetbaar als de vorst er over gegaan is.
Maar hetzelfde schrijft C. A. S. Williams in "Chinese Symbolism", dat alleen "after exposure to frost" ook in China de vrucht pas geurig, sappig en zoet wordt. De bomen zijn hoog en gedijen vooral goed in Noord China, waar zij in boomgaarden geplant worden aan de voet van de heuvels. De vrucht met haar prachtige, feestelijke kleur is het embleem van de Vreugde. Zij wordt vaak afgebeeld op Chinees porcelein en op scrolls.

ROSALIE GROOSS

De enige manier om stakingen te voorkomen: nog meer werklozen!

"En kijk een beetje uit, dat jochie met die Tulup is weer in de buurt".

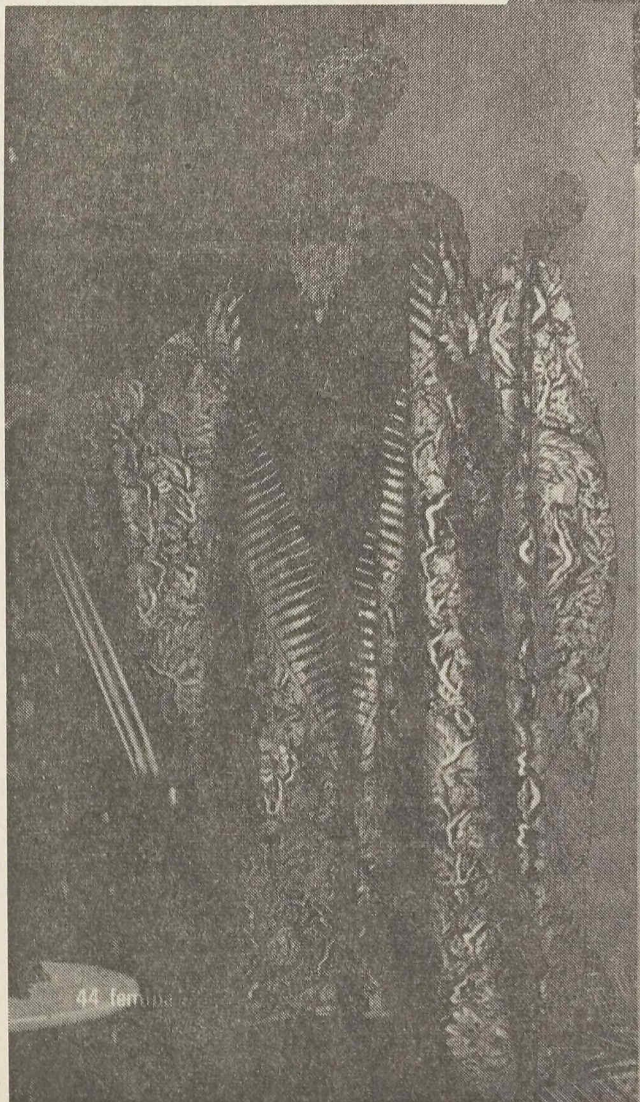
Mode in Indonesië

"Femina" is een van de beste Indonesische damesbladen en altijd staan er enkele modepagina's in die aantonen dat de couture van eigen bodem ook "haute" genoemd mag worden. Natuurlijk zijn de batikcreaties ongeevenaard, uitzonderlijk worden de ontwerpen pas, als Oost en West tot een geraffineerd compromis komen. Daarvan getuigt dit moderne bruidsgewaad gedragen door Nina Sudiono, die met haar markante schoonheid de vorstelijkheid van het geheel recht doet wedervaren.

Voor de zoveelste maal betreuren wij dat Tong-Tong geen kleurendruk heeft, want dan zou u zien dat zware popeline in changeant van diepbruin en donkerblauw de ondergrond vormt van deze kaftan. De randen zijn in "dodot Mataram" motieven uitgevoerd in "prada", d.w.z. met goudstof beschilderd of, zoals ook wel gebeurt, in bladgoud uitgesneden motieven. De sleep is gedrapeerd uit het lange achterpand van de kaftan, die op inge-

(lees verder volgende pagina onderaan)

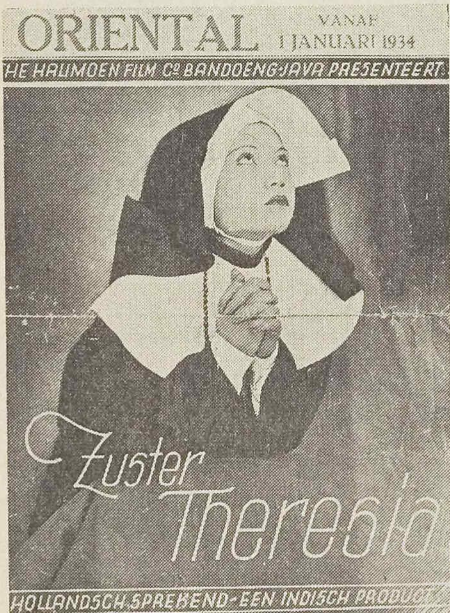

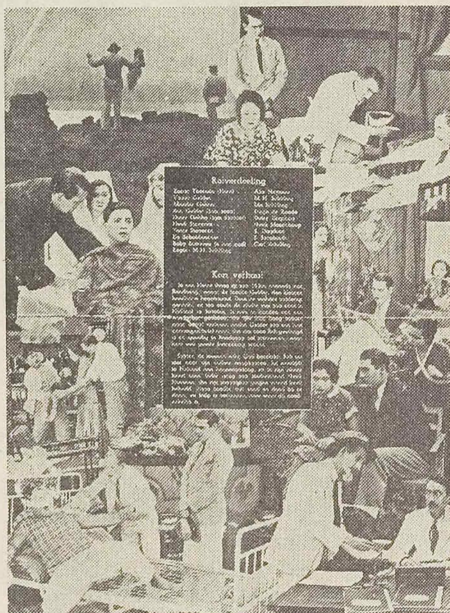

Weet U dat ....

de eerste sprekende Indische film (in het Nederlands) in Bandoeng werd opgenomen en wel door de Halimoen-film Cie van de Gebr. Wong onder de titel Zuster Theresia (zie bijgaande programma afdrukken). De bioscoop Oriëntal kreeg de primeur.
Het lezen van de naam "Oriëntal" zal ieder Bandoengs hart sneller doen kloppen. Dan gaan onze piekerans weer terug naar tempo doeloeh.
Elite-Varia-Oriëntal, drie bioscopen naast elkaar (allemaal van de grote bung Busé) en niet te vergeten de aloon-aloon. Wat een gezellige sfeer was het toen; al die tentjes voor de bioscopen met hun lekkere eetwaren zoals: tahu-ketupat - ketan panggang met sambel ontjom - en de drankjes badjigur en bandrek - gerechten en dranken die je nergens kan krijgen. Maar laat mij niet stil staan bij deze onvergetelijke tijd. (Ik word er zelf beroerd van!) dus terug naar zuster Theresia. De muziek bij deze film werd toen verzorgd door Mr. Jack and his Red Hot Rhytm Boys (alleen gewelde-naren kunnen die naam uitspreken).
De spelers waren: Jack Niering (†), Rudy Gibson (Amsterdam), Jen Busselaar (Alkmaar), Emile v. Winning (Maastricht) en ondergetekende. Daar alle spelers, die betrokken waren bij deze film, amateurs waren, zei men: "Bolélah voor een eerste sprékende film". Om meer plaats te maken voor de foto's zal ik maar eindigen; maar eerst nog de volgende vraag: "Waar zijn nu de filmsterren gebleven?"
Deze vraag geldt ook voor de stomme film nl. "Waar is Annie Krone?" Ajolah, schrijf mij terug desnoods in twee woorden: "Ik leef". Ik hoop de volgende keer over de muziek en het uitgaansleven van Bandoeng (vóór 1942) in onze Tong-Tong te kunnen schrijven.

L. JOHAN

nieuze wijze hoog op de rug is ingevouwen. Het vorstelijk accent vormen de accessoires, de oud-Javaanse sumping (oorversieringen) en de gouden bloemen en vlinders op sierlijk wiegende stelen in de haarwrong gestoken. De prijs van deze creatie zal wel even adembenemend zijn als de aanblik van de beeldschone Nina.
Zo geheel anders dan het traditionele Javaanse bruidscostuum met de strak aangesloten kain-kabaja.
De strandkleding gedragen door de twee lieflijke dames (foto onder rechts) is van fraaie rode en zwarte batik uit de collectie van Iwan Tirta. Raffinement, eenvoud, chic. Het Indonesische meisje leeft in twee modewerelden: modern in de Westerse couture, klassiek voornaam in haar eigen beeldschone nationale dracht. Zij heeft zich in beide leren bewegen. Benijdenswaard.

L.D.

Indonesisch nieuws

HET LAATSTE NIEUWS UIT SOERABAJA

19 maart 1977.

De Algemene Verkiezingen staan voor de deur en overal in de stad zie je posters van de drie partijen die eraan meedoen. Dat zijn: Partai Persatuan Pembangunan, Partai Golkar, Partai Demokrasi Indonesia.
"Apa jullie masih ingat Pasar Tundjungan Gelap jang djual sepatu sepatu didepan Oranje Hotel, sebelum pergi ke Hoenkwe Huis? Sekarang pasar itu sudah dibongkar dam akan didjadikan tampat parkir mobil."
Alweer een stukje oud-Soerabaja verdwenen!
En dit: "Saät (op dit ogenblik) ini disini musim hudjan, bandjir di-mana mana, Djl. Tunjungan, Kaliasin, Pemuda dan masih banjak lagi, jang biasanja tidak pernah bandjir, baru tahun ini bandjir."
Dit is duidelijk. Maar vertelde ik U niet in een van mijn Reisbrieven dat kali's bedekt waren met een kangkoeng tapijt? Nu zie je de gevolgen. Er is meer. Als door vertopte stadsrioleringen en afvoergoten het neerplenzende water van een tropische regenbui niet weg kan lopen krijg je ook een: bandjir!

G. H. BARTMAN

DE DAME MET DE KATJA PIRING

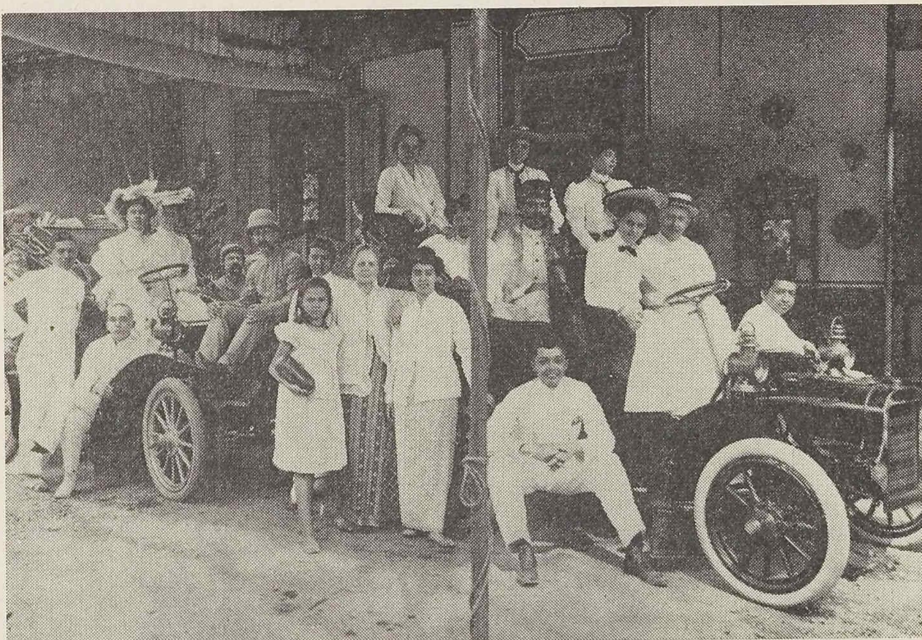
Oma zat altijd op de krossi males, en 's middags na het baaien zei ze vaak: "Ajo Non, kom hier zitten bij Oma, dan zal ik je vertellen van de Opera." Hiermee begon, al heel jong, mijn kennismaking met Oma's "andere wereld". "Wat is dat Oma, opera?" Het woord klonk me goed in de oren en Oma brouwde, "opera" rolde zo lekker van haar tong.

Levendig gebarend met de handen begon Oma haar verhaal. "Vroeger ging ik altijd met Opa naar de Opera in de Schouwburg. Deftig Non, met mooie jurk en jouw Opa ook erg deftig gekleed, zo kranig zag hij eruit......" "Maar wàt is opera?" Oma vertelde zo haar verhalen in haar eigen tempo en ik gooide met m'n gevraag een spaak in het wiel. "Adoeh, zo ongeduldig toch ben jij. Opera itoe is toneel met zingen," aldus Oma. Ik snapte er niet veel van. Masah toneel met zingen? "O, erg mooi Non, we gingen naar de Schouwburg in een kosong, Opa en ik. En het gezelschap dat optrad was van de Scala." "Wat is dat Oma, Scala?" "Van Italië, anak bodoh jij, luister dan toch." En Oma hervatte haar verhaal. "Ik heb gezien La Traviata, prachtig Non, dat is de Dame met de Camelia." "Wat is een Ca..." "Zo'n soort Katja piring", zei Oma snel. Goed, dat wist ik dan. La Traviata was de Dame met katja piring. Oma vertelde 't hele verhaal met gebaren, met bewogen stem, met flarden van aria's. Tot dood, de Dame. Waarom ze dood moest begreep ik eigenlijk niet goed. Wat ik ook niet goed begreep was hoe het hele verhaal gezongen werd en zo. En wàt was nou zo mooi? "Alles Non," zei Oma, "de muziek, de zang, de costuums, alles." Pokoknja, ik weet niet hoe vaak ik de verhalen gehoord heb over de helden, heldinnen en boosdoeners uit Tosca, La Bohème, Traviata, Madame Butterfly, enz. En zelfs toen ik al twintig was vertelde Oma me nog steeds over de Schouwburg, de kosong, de Dame met de katja piring. Oma was een geweldige one-man show die mijn belangstelling voor opera had opgewekt en levendig hield.

Ik zag mijn eerste opera toen Oma er niet meer was, La Traviata. En tijdens de hele voorstelling dacht ik aan Oma en hoe goed ze het verhaal gedaan had. En ik dacht aan haar maatstaf voor een goede opera; "als ister veel misère in 't verhaal dan is de muziek 't mooist, Non, en de opera op z'n best."
Eindelijk begreep ik hoe mijn grootmoeder zo hartgrondig had kunnen genieten en ook hoe ze haar liefde voor de opera had overgebracht op mijn vader en op mij, haar kleindochter.
Mijn vader en ik gaan nog 'ns samen naar de Metropolitan Opera House hier in New York. Jammer genoeg zonder Oma. Ze zou er zo van genieten. Maar ik wil wedden dat ze er niet meer van zou genieten dan van de opera's die ze zag in haar jeugd; in de Schouwburg in Soerabaia, samen met Opa, beiden in pakaian deftig, rijdend in een kosong, helemaal in de stemming al om te genieten van een avond met de Dame met de Katja Piring.

J. L. - U.S.A.

KRETA SETAN

Meestentijds heeft "een autoboek" de zwaarwichtige eigenschap van de eerste tot de laatste pagina zeer technisch te zijn. Bepaald alleen maar voor auto-maniakken en dito technici. En de niet-technisch-aangelegden lopen schuw in een wijde boog om dergelijke lectuur heen.
Welnu, KRETA SETAN is iets heel anders. KRETA SETAN is het eerste grote Nederlandse boek dat de geschiedenis weergeeft van het Nederlands-Indische automobilisme in Tempo Doeloe en de verschijnselen daaromheen.
Het verhaalt van een facet van het leven in het oude Indië; het leven van mensen, pioniers, die "lijf en goed" toevertrouwden aan dat duivelse monster op vier wielen, waarmee ze zomaar zonder paarden uit rijden gingen, verbijsterd nagestaard door de inheemse goegemeente. Die krankzinnige blanda's toch, die nu zelfs een verbond met Satan hadden gesloten om geen paarden te hoeven gebruiken... Dat wil zeggen, voor zolang de onzichtbare motor bleef lopen. Anders - en dat gebeurde vroeger nogal eens - kwam de eigenaar thuis mèt paarden, of behulpzame Indonesiërs die ginnegappend het vehicle huistoe duwden. Legio zijn de avonturen, de feesten en de koempoelans van deze eerste automobilisten in het oude Indië, van wier wederwaardigheden op kostelijke manier wordt verteld door Frans Habnit, die zelf deze tijd van zeer nabij meemaakte.
Daarbij een keur van prachtige (en heel grote) foto's uit het Tempo Doeloe van Indisch automobilisme rond de eeuwwisseling tot laat in de dertiger jaren. En, van de kleurrijke verhalen is geen woord gefantaseerd.
Kortom, KRETA SETAN is een boek om te hèbben en in één ruk uit te lezen en te herlezen. Een volwaardig BOEK, en geen pocket en dus ook duurder. Maar de prijs meer dan waard.

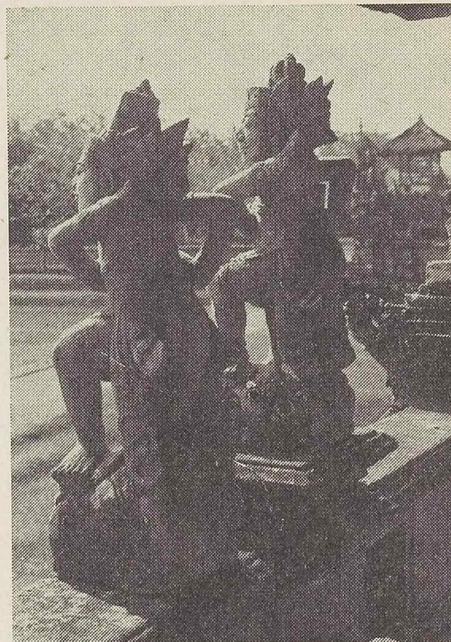
JMK

KRETA SETAN "de duivelswagen". Autopioniers van Insulinde. Door F. F. Habnit. Illustraties van Menno en Adolfs. Ruim 270 pagina's groot formaat 21 x 30 cm (opengeslagen 30 x 42 cm, het formaat van meer dan 15 grote foto's) kunstdrukpapier, honderden afbeeldingen en foto's en enkele afbeeldingen in meerkleurendruk. Gebonden in linnen stempelband met stofomslag. Prijs *f* 65,— en bij voorintekening tot 1 mei 1977 *f* 59,50.

REISBRIEVEN VAN BARTMAN (VII)

BALI (vervolg)

Gilimanoek. We kwamen er in het holst van de nacht aan. Je zou het plaatsje een beetje kunnen vergelijken met Pasirputih. Rommelig, een stenen gebouw, gaarkeukens, toekang djoewal-djoewal, fruitstalletjes, hard meedogenloos licht van petromaxlampen, en lilin...... es lilin...... telor asin...... telor asiiiiiin ! ! ! We lieten Gilimanuk snel achter ons en reden Bali in.

(Foto: Paul de Bont)

Van het land zelf zagen we natuurlijk niets; het was stikdonker. Af en toe kwamen we onderweg vrouwen tegen die naar de markt gingen. Op het hoofd torsend een met pisang of sajoeran volgeladen mand; in de hoog opgeheven rechterhand een flakkerende, spetterende obor. Hoe lang moesten die vrouwen lopen voor ze op de plaats van bestemming waren? En toen we na een poosje achterom keken, zagen we heel ver weg nog het licht van de flambouwen waarboven een witte rookpluim......
Het begon al licht te worden toen we Denpasar binnenreden, moe en gekreukeld. Een bad genomen en een gat in de dag geslapen. 's-Middags een wandeling gemaakt in de omgeving en met succes hardnekkige verkopers van krissen en houten beeldjes van het lijf geschud. De volgende dag zou een aanvang worden gemaakt met de afwerking van het eigenlijke programma.
Ik zal proberen alle plaatsen en bezienswaardigheden, die we in de loop van 5 dagen bezochten op een rijtje te zetten en er heel in het kort iets van te zeggen.
Batubulan: Hier worden beelden gemaakt uit zandsteen (batu padas of paras) Celuk: Goud- en zilversmeden. Desa Mas: Houtsnijwerk. Hier staat het Adathuis. Bedulu: Olifantsgrot. Via Tampaksiring/Tirta Empul naar Penelokan/Kintamani: Kratermeer-Gunung Batur en lahar.
Sanur Beach/Bali Beach hotel. Museum schilder le Mayeur. Artshop Ni Polok. Wij kennen Ni Polok, maar troffen haar helaas niet thuis.
Besakih: Tempelkomplex.
Gianyar: Vleermuizengrot.
Kuta Beach: De Hippies!
Sangeh: Het heilige bos en de apen.
Tanah Lot/Batu Bolong: Een tempel op een 100 meter hoge koraalrots. U ziet dat het nogal wat is. Ik persoonlijk vond het meest interessant:
a) Het tempelkomplex bij Besakih,
b) De Legong
Besakih: Van de duizenden tempels, die op Bali staan is er een de heiligste, n.l. een gebouwd op de helling van de berg Gunung Agung, dicht bij de desa Besakih in het landschap Karang Asem. Je komt er via een zeer hoge en steile trap. Deze tempel is gewijd aan Ciwa, de goedgunstige en Moha Dewa (het Opperwezen). Eens per jaar gingen de Balische vorsten ter bedevaart naar Besakih, waar zij ieder een afzonderlijke bid- en offerplaats hadden. De tempel ligt in de noord-oosthoek van het eiland.

Legong.
Ik geef alleen een impressie weer en zal het niet hebben over de geschiedenis en/of betekenis van deze dans. Welnu dit, zonder te vervallen in een afgezaagde zegswijze:
Een symphonie van kleur en beweging, uitgevoerd door volmaakt gebouwde, jonge Balische vrouwen in prachtige kledij welke volkomen in harmonie is met de entourage. Zie de fraaie kaïns, de felrode kembang sepatu in het gitzwarte haar..... Balische vrouwen dansen de Legong. Iedere beweging van het trotse hoofd, de schouders, de handen, vingers en polsen, de armen, iedere pas of stap, deze souplesse is het resultaat van een strenge selectie en een nog strengere training en oefening vanaf de prille jeugd. De hoogste vorm van lichaamsbeweging en sierlijkheid is hier bereikt. Zij dansten de Legong en het is schitterend om te zien.

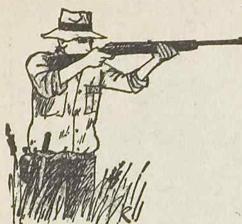

(Foto: Paul de Bont)

Vergeet vooral niet ook eens te kijken naar andere dingen dan genoemd in het programma. Dat oude menneke, hoedend een troep bebeks in de sawah, stok in de hand waaraan wapperend een paar kleurige papieren linen...... de reusachtige waringins, die gode zij gedankt en geprezen nog groeien op Bali...... ga eens een wandeling maken in een kampoeng en lopen tussen muren, die van boven afgedekt zijn met stroo...... kijken naar planten, die we zo goed van Java kennen...... flamboyants met onvoorstelbaar grote bloemtrossen en bougainvilla's...... orchideeën...... ik geloof dat nergens de klapperbomen zo hoog worden als hier...... Bali? Bali is prachtig!
Aan alles komt echter een eind. Ook aan deze tocht. Poelang. Na een vermoeiende reis waren we weer op onze basis terug: Warm, stoffig, druk Soerabaja.

G. H. BARTMAN

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk."
José Ortega Y Gasset

Na een lange afwezigheid is Jager Hans la Bastide weer present. Laten wij de vertrouwde "spuit" uit de geweerkast halen, ons grijsgroene jachtpak aantrekken, en een paar patronen in de zak steken en Hans vergezellen langs de wildpaden van Noord-Sumatra.

GHB.

De tijgerin van Udjung Djawi

Door J. J. A. la Bastide

In de jaren 1956/57 werkte ik op de rubber-onderneming S.P.; op een 50 km ten Z.O. van Medan gelegen. Deze onderneming werd aan de zuid-zijde begrensd door z.g. "bos-reserve", een zeer groot, bij de ondernemings-concessie behorend areaal, dat nooit ontgonnen was en voor het grootste gedeelte uit oerbos bestond, afgewisseld door kleine en grotere hiaten lalang-wildernis en verlaten ladang. Afgezien van enkele voetpaden, liep door dit gebied, dat bekend stond als "Udjung Djawi", slechts één weg, die onze onderneming verbond met de ten zuiden van Udjung Djawi liggende onderneming T.P.

Het was in die dagen mijn gewoonte geregeld op vrije dagen over deze weg te wandelen, waarbij ik bijna altijd wat te zien kreeg. Meestal een of meer stuks zwartwild; soms een kidang of een napu en altijd talloze apen, prachtige vogels enz. De Maleise beer, die daar ook voorkwam, kreeg ik helaas nooit te zien. De natuur was er schitterend. Ten oosten strekte zich de lalangwildernis uit, in het westen, het primaire woud; somber en ondoordringbaar. Vooral in de late namiddag, als de schaduwen langer begonnen te worden en de zon als een enorme oranje bal even boven het woud scheen te hangen, was het er heerlijk. De ergste hitte voorbij, begon er een frisse wind te waaien, terwijl overal de natuur "ontwaakte". Het oorverdovende schateren van een troep kia-kia's (slankapen): kia-kia-kiakkiakkia-ah-ah-ah, het luide honkende geroep van de grote neushoornvogel; het boet-boet-boet- der spoorkoekoeken en tenslotte de alom-tegenwoordige, koor na koor invallende cicaden. Als het wat later was geworden en van de ondergaande zon alleen nog maar een oranje, rood, en geel palet in de westelijke hemel te zien was, kwamen de geitemelkers met hun uiterst merkwaardig toenk-toenk-toenk; net alsof er iemand met een grote hamer op het ijs slaat.

Reeds in het begin van 1956 begon ik geregeld tijgerprenten op deze weg te zien. Eerst alleen van een middelmatig grote tijgerin, maar later soms ook van een iets grotere manlijke tijger; echter nooit in elkaars gezelschap.

Op een avond, toen ik op bezoek was bij een collega, de hr. J., kwam het gesprek via wild en jacht op het onderwerp tijgers. J. was betrekkelijk kort in Indonesië en had nog geen wild gezien. Ik weet niet wat mij er toe bracht, op een gegeven ogenblik te zeggen: "Als je met mij meegaat in de jeep, dan zal ik je een tijger laten zien. "Half in scherts, half, ik moet het toegeven, na een vrij groot aantal pilsjes. J. en vooral zijn vrouw hielden mij echter prompt aan mijn bluf, zodat wij tenslotte allen lachend

in de jeep stapten; mevr. J. vóór naast mij, de hr. J. achter in. Ik besloot naar de bosreserve te rijden.

Nog geen half uur later, kwamen we dan ook aan de zuidgrens van de onderneming aan en sloegen de smalle zandweg door Udjung Djawi in. Het was stik-donker, want de maan was nog niet op. Door de conditie van de weg, was ik gedwongen zeer langzaam te rijden. Halverwege de onderneming T.P., dus midden in de bosreserve maakte de weg, die toch zeer onoverzichtelijk was door de hoge begroeiing aan weerszijden, een flauwe bocht naar het oosten. Nauwelijks waren wij de bocht om of J. en zijn vrouw riepen allebei tegelijk: "Wat is dat?!"

Tien meter voor ons, midden op de weg, stond de tijgerin van Udjung Djawi. Duidelijk zichtbaar in het heldere schijnsel van de koplampen, liet ze ons nog rustig vijf meter naderbij komen en stapte toen koeltjes opzij om de jeep te laten passeren. Ik was zo verbluft, dat ik er niet eens aan dacht om te remmen. In het voorbijgaan zagen wij haar, op de manier van een poes, aan de kant van de weg op haar achterste zitten. Iets verder draaide ik de jeep om, terugrijdende misschien nog iets van haar te zien te krijgen. Dat was haar echter toch te bar, want toen we de lichten weer op dezelfde plaats gericht hadden, zagen we haar in de hoge lalang verdwijnen.

Dat ik me door dit toevallige avontuur een aanzienlijke reputatie bij de familie J. verwierf, hoeft geen betoog!

E.e.a. had echter mijn jagersinstincten wakker geroepen en ik begon plannen te beramen deze tijger te schieten. Met mijn collega en goede vriend M. een even enthousiast jager als ik, besprak ik de mogelijkheden. Een dood varken of een dode geit neerleggen bood weinig kans op succes.

Hoewel een tijger wel degelijk krengen aanvreet, zelfs in verregaande staat van ontbinding (zoals ik zelf herhaaldelijk had kunnen constateren) zou zij het lokaas toch ver met zich mee de wildernis inslepen, waar het heel moeilijk terug te vinden zou zijn. Een val bouwen? Ik had één keer een tijger in een val gevangen, twee jaar tevoren en de ervaring was van dien aard dat ik toen gezworen had het nooit meer te doen. Wij besloten tenslotte een geit te kopen, deze in een oersterk doch verplaatsbaar hok aan de kant van de betrokken weg door Udjung Djawi neer te zetten en in de buurt in een boom te posteren, in de hoop dat het geblaat van de geit de tijgerin zou aantrekken.

Zo gezegd, zo gedaan. Eigenhandig bouwden wij op een zondagochtend in maart 1956 een kansel in een geschikte boom; ongeveer vier meter boven de grond; het verplaatsbare geitenhok lieten wij door een Chinese timmerman maken. Het kopen van de geit leverde echter aanvankelijk moeilijkheden op. Het is merkwaardig, maar zodra een Indonesiër in de gaten heeft, dat men een geit wil hebben om als lokaas voor een tijger te dienen, dan weigeren zij subiet er één te verkopen. Zelfs in dit geval, waar het dier hoegenaamd geen enkel risico liep, daar het veilig in een sterk hok zou worden opgesloten. Men vindt dat "kassian"; dezelfde geit voor de slacht verkopen doen zij wel; dat is dan niet "kassian"! Met veel listige leugens lukte het tenslotte. Het was echter een armzalig mager diertje, verregaand zwanger ook nog.

Maar tenslotte was het dan toch zover, en zaten wij, op een late zaterdagnamiddag op onze mooie kansel. Onze boom stond precies in dezelfde bocht waar ik een maand tevoren met de familie J. de tijger had gezien. Ik had mijn jachtlamp bij me en het enige geweer op onze hele onderneming, de dubbelloop cal. 16 van de Hr. Ir. A.

Laat ik U niet vermoeien met de geschiedenis van deze nacht. De ervaringen laten zich in het kort als volgt opsommen:

a. De geit deed de gehele nacht geen bek open.
b. De duizenden muskieten daarentegen wèl.
c. Twee geradbraakte jagers wankelden de daaropvolgende ochtend (met geit onder de arm) naar huis.

Fluks veranderden wij dan ook onze strategie. We zouden voortaan iedere nacht de geit in zijn hok sluiten, maar zelf thuis (in een comfortabel en muskietenvrij bed) het tijdstip afwachten

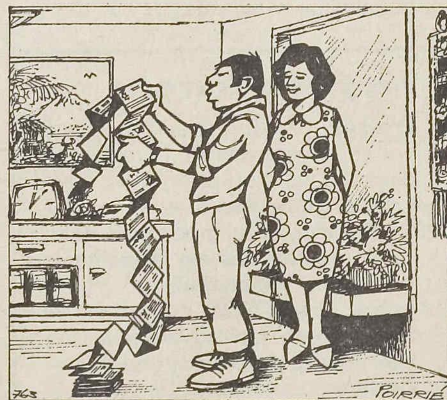
tot de tijger het hok met de geit zou hebben ontdekt. Pas als aan de sporen duidelijk was te zien dat zij regelmatig om het hok heen sloop, zouden wij gaan posteren. Maar het was of de duvel er mee speelde; de tijger bleef een volle maand weg. Tenslotte werden wij het op en neer sjouwen van de geit moe (vooral ook omdat ze hoe langer hoe zwaarder werd) en gaven er de brui aan. Kort daarna beviel het goede dier dan ook van een welgeschapen, pikzwart bokje. Op één van de dagen in april viel "Hari Raja", het einde van de vasten. Deze dag wordt als een grote feestdag in geheel Indonesië gevierd, waarbij het de gewoonte op de onderneming is, dat de werkgever aan iedere arbeider een portie vlees verstrekt. Dat dit op een grote onderneming een aanzienlijke hoeveelheid vlees kan gaan betekenen is wel duidelijk. Dagen van tevoren wordt dan ook al begonnen met het inkopen van de benodigde karbouwen, die dan midden in de nacht, voorafgaande aan de feestdag ritueel zullen worden geslacht.
Ook thans was het zover. Wij hadden op de onderneming S.P. 12 tot 15 karbouwen nodig en die werden begin april '56 reeds ingekocht en zolang door een speciaal daarvoor aangestelde arbeider verzorgd en gehoed.
Op een avond kwam mijn vriend M. opgewonden bij mij thuis binnenlopen. Er was een karbouw gestorven! Hier was onze kans! Een lokaas, dat de tijger niet ver met zich mee zou kunnen slepen.
Hoewel het regende dat het goot, wisten we nog diezelfde avond het enorme cadaver met een vrachtauto op de aangegeven plaats te leggen. Dit was geen geringe prestatie, daar we zo laat geen hulp meer konden krijgen en alles, met behulp van enige handtakels, eigenhandig moesten doen. Op de betrokken weg door Udjung Djawi bleven we nog enige malen met de drie-tons truck in de modder steken, maar tenslotte liep alles goed af en keerden we midden in de nacht, druipnat, terug naar huis.
Nu was het zaak rustig af te wachten, tot het kreng zou worden aangevreten. De ene dag na de andere ging voorbij; wij gingen elke ochtend kijken, maar de tijgerin liet verstek gaan. Na drie dagen was de stank van het rottende lijk niet meer te harden en zagen wij ons voor de onaangename taak het te begraven. Met behulp van een paar arbeiders, voorzien van in lysol gedrenkte doeken om de mond en neus gebonden, speelden ze dit tenslotte klaar. De karbouw werd ter plaatse begraven. De functionaris, die dit jaar verantwoordelijk was voor het inkopen der karbouwen, had geen geluk, want kort achter elkaar stierven er nog drie. De dieren waren door slechte verzorging en het lange transport blijkbaar alle ziek geworden. Van deze drie werden er nog twee door ons uitgelegd.
De eerste van de twee werd aangevreten, doch niet door een tijger, maar door een grote varaan. Tenslotte moesten wij hem ook begraven. Met de laatste karbouw hadden we iets meer geluk. Nadat deze twee dagen had gelegen, vond ik op een ochtend duidelijke sporen. De tijger had een paar keer om het cadaver heengelopen, maar nog niet aangevreten. We besloten diezelfde nacht te posteren en betrokken om zeven uur in de vooravond met z'n drieën (Ir. A. was thans ook van de partij) onze kansel.
Met van Eau de Cologne doordrenkte zakdoeken voor de neus gebonden, hielden wij het tot een uur of één in de ochtend manmoedig vol, maar moesten het toen opgeven. Meer dood dan levend daalden we kokhalzend af uit de boom en vluchtten letterlijk naar huis. De volgende dag werd de karbouw begraven.
Hari Raja ging voorbij en de dagen wisselden elkaar in eentonige regelmaat af. De tijgerin van Udjung Djawi bleef na het laatste avontuur met de dode karbouwen, een volle vier weken weg. Ik ging geregeld kijken en tenslotte, op een dag achterin mei, was ze terug. In een week tijd liep ze vier nachten achter elkaar over de weg, onder onze boom met kansel langs. M. en ik bespraken in lange zwaarwichtige debatten, het probleem, meest 's avonds over onze bridge-kaarten heen, tot onze respectievelijke echtgenotes al boos werden bij het woord "tijger". Beide dames waren van het "mes-op-tafel" bridge-type en konden het aanhoudende gepraat niet velen. (We losten het probleem tenslotte op door samen te gaan spelen tegen de dames en hen te laten winnen).

(wordt vervolgd)

WIE KAN ONS HELPEN ?

Wie woont in Gorssel (Gelderland) of in de buurt ervan en komt wel eens naar Den Haag? Op een adres aldaar, liggen namelijk wat boeken die de abonnee aan Tong-Tong wil geven, maar ze weet niet op welke manier ze die naar Den Haag krijgt. Zelf komen we bijna nooit die kanten uit en het zal wel een poosje duren voor we de tijd ervoor kunnen vrijmaken. Mocht U daar in de buurt wonen en u gaat eens een keer Haag-waarts, geeft u ons dan een seintje, dan geven wij u het adres!

Red. Tong-Tong

"Als ik zo het Reünieën-Overzicht 2e kwartaal bekijk, komen we minstens 3 maanden tekort om uit te rusten . . . . "

SOJA KRIJGT VASTE VOET

Het Algemeen Dagblad van een paar weken terug besteedde een hele pagina om te vertellen dat een biefstuk van sojavlees net zo goed smaakte als een echte biefstuk. Er werden nog meer "geheimen" verteld, die echter voor ons Tong-Tong lezers wel hele ouwe koek zijn, omdat wij immers al drie jaar bezig zijn nut en noodzaak van onze kedelee samen te laten gaan met genieten? Dank zij de recepten, adviezen en tips van Harryet Marsman en haar "Leven met Soya".
Een dag later werd het nieuws van de sojaboon als knabbelnoot gelanceerd. Ook al oud nieuws voor u en mij, want u weet dat wij vorig jaar in de toko verschillende smaken knabbelnootjes van kedelee verkochten. Een introductie van het bedrijf dat nu een eigen fabriek hiervoor opzet. De nootjes die wij kregen (wij waren de enige in Nederland!) bleken echter niet lang genoeg houdbaar. Ze werden "mlempem", zacht en muf, omdat er niet genoeg kon worden omgezet en de soja bovendien uit Amerika werd geimporteerd, dus veel te lang in zakken bleef. We zijn er dan ook mee gestopt. Maar nog dit jaar zal de soja-knabbelnoot ook in gewone notenzaken te krijgen zijn. U ziet het, al heten we nog zo „Tempo Doeloe", Tong-Tong gaat in vele zaken voorop! Onderstaande brief van mevr. Müller-Baehr aan mevr. Marsman die haar over soja adviseerde, spreekt van het enthousiasme waarmee zij tot het gebruik is overgegaan en hoe zij anderen van haar bevindingen laat profiteren.

Geachte Mevrouw Marsman,
U vertelde mij destijds, dat de Soja bij U in de tuin prachtig gedijt. Ik heb de foto's daarvan in de Tong Tong gezien. U heeft het zaad aan kennissen in het Noorden des lands meegegeven, en ook daar doet de Soja het goed.
Na ons telefoongesprek heb ik Uw boekje "Leven met Soya" besteld en ook de soyabonen het het Soja-meel. De bedoeling was om in de "Nederlandse Vrouwen Energie Vereniging" alhier, waar ik lid van ben, een lezing over Soja te houden om zodoende nog meer bekendheid te geven aan deze wonderboon, en aan Uw interessant boekje. Het Bestuur had voor de demonstratie voor warme rijst gezorgd en ik voor de gerechten. Van de Sojavleesbrokjes (verkrijgbaar in de reformwinkels) heb ik goulasch gemaakt, van de tahoe "ketoprak", en de tempee gewoon in plakjes gebakken.
De meeste leden van onze vereniging zijn Hollandse dames, maar ze hebben allen gesmuld en waren blij geleerd te hebben dat met de Soja-boon zoveel gedaan kan worden. Toen ik onlangs in de krant las, dat een bepaalde winkel weer gerechten met Soja in de handel brengt, kwam mijn demonstratie me weer in de gedachten en besloot ik hier over in Tong-Tong te schrijven.

MEVR. MÜLLER-BAEHR

KENDE U HEN ZO?

Marietje van de Weele en Cecile Bouwens, leerlingen van de 5e klas, 1e Eur. School B, 1926 te Bandoeng. De foto werd ons toegezonden door hun oud-onderwijzeres, Mevr. A. Chr. Görtz -Poth.

WIE ? WAT ? WAAR ? WANNEER ?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:
- **Opsporing of informatie over personen.**
- **Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.**
- **Inlichtingen over diverse onderwerpen.**
- **Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.**
- **Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.**

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief *f* 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG.

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING!

Wie kan ons helpen aan de tegenwoordige verblijfplaats van een oom van mijn vrouw; genaamd Arend Vroom (zoon van Opa Vroom en Ma Areng van de melkerij in Tegalsari bij Jocja, geboren in 1927-'28 in Jocja. Destijds in Jocja op school gezeten met mijn zwager Bernhard Emmen.
En van Leo Bakhuis, laatst gediend hebbende in Poerworedjo 1942 op het Depot als soldaat. Kwam altijd bij Fam. Leemans wonende naast bedoelde tangsi. Na de oorlog nooit meer terug gezien. Schrijf op bel: G. J. Leemans, Kanaalstr. 62, Dongen NB. Tel. 01623 - 3979) na 18.00 uur.

Wij zoeken het huidige adres van Mevrouw Anny Artz, en/of van haar kinderen Ammy, Emiel en René. Zij woonde destijds op de theeonderneming Gambung (Priangan). Opgave graag aan de familie Poortman, Riebroekseweg 56 in Ermelo.

Waar is de heer DANEKES? Was hoofdopzichter bij de Bebakening en Kustverlichting in Indië. Ik zou graag weer met hem in contact willen treden. Alle inlichtingen graag aan de heer Wim von Kriengenbergh, Spechtlaan 87, Leidschendam. Tel. 070 - 27 85 22.

J. A. van der Bent hoopt in najaar Indonesië te bezoeken. Hij zou dan gaarne oud-l.l. van Chr. School te Jatinegara (Mr. Cornelis) ontmoeten en eventueel vooraf met hen corresponderen. Adres: Terpstraat 11, 8632 W. J. Tirns. Nederland.

3e Lustrum "Bunga Melati"
Reünistengroep "Bunga Melati" Ex Knil-Malang houden hun feestelijke 15e reünie op zaterdag 7 mei 1977 in restaurant "Marianne" Tilburgseweg 16 te Breda. Opgave en inlichtingen bij: Henk de Wit, Beverweg 64, Breda. Tel. 076 - 13 67 15.

Wij helpen U GRATIS inlichtingen te verzamelen voor Uw familiestamboom. Wilt U s.v.p. Uw medewerking hieraan verlenen door zelf op te geven wat U van de betreffende familie weet. U kunt daarvoor een model aanvragen. Voegt U altijd een gefrankeerde, zelf geadresseerde enveloppe bij!

INDISCH FAMILIE ARCHIEF
Vreelandsestraat 14, Den Haag, tel. 070 - 45 44 06.

LOGEER ADRESSEN IN INDONESIË

Hieronder drukken wij een bijgewerkte en aangevulde lijst af van particuliere logeeradressen in Indonesië, welke door abonnées gaarne werden aanbevolen.

Willen degenen, die gebruik maken van de logeeradressen in Tong Tong, eerst schrijven naar het betrokken adres. Dit ter voorkoming van teleurstelling in geval van volboeking of indien het adres inmiddels is opgeheven!

JAKARTA

Christian Guesthouse "Petra", Jl. Wahid Hasyim 67, tel. 45149, P.O. Box 2683. Overnachting en ontbijt $ 6 p. persoon, incl. kleine was en diensten. Kinderen beneden 12 jaar $ 3.

BOGOR

Hotel "El Sana", Jalan Sawojajar 36, tel. 1552. Kamer m. ontb. v. 2 pers. Rp. 4000,— p. dg. Vol pens. v. 2 pers. p. dg. Rp. 5000,—. Bet. mogelijkh. in Rp. of Dollars.

BANDUNG

Nj. Arnolts-Onong Djayanegara, jl. Riauw 79, Bandung.

*

Mevr. C. Sijnjal, jl. Cipto 17, Bandung.

*

Fam. Pallencaoe (Cisitu's International Guesthouse "Sangkuriang") Jalan Cisitu 45b (Jalan Sangkuriang) Telefoon 82420-82285-82286-Bandung. Prijs per kamer met eigen gemakken inclusief ontbijt voor een Single vanaf $ 9,—. Voor 2 personen met ontbijt vanaf $ 12,50 + 21 % bel.

*

Fam. J. M. Sutrisno-Pelz, Jl. Cimanuk 14, Bandung, tel. 52366. Logies m. ontb. *f* 12,50 p.p.p.d., vol pens. *f* 30,— p.p.p.d. incl. om 10.00 aperitief en om 16.00 koffie/thee m. toetje. Maandkmrs. red. 10%. Vervoer aanw. In gedeelte v. woning is Ned. consulaat gevestigd. Pers. inl. bij fam. Bitterlich, v.d. Mortelstr. 190, Noordwijk, tel. 01719-10436.

*

Fam. W. Jahja, Dj. Veteran (Bungsu) 51, Bandung-Centrum. Tel. 50645.

*

Fam. A. Pflug, Jalan Dr. Setia Budi 422, Bandung.

SOLO

Voor kampeerders!

Gelegenheid tot kamperen in de omgeving van Solo en Tawangmanggu (op de Lawu) met eigen of gehuurde tent, voorzien van matrassen en dekens. Ook kan bemiddeld worden inzake hotels en particuliere logeeradressen in Midden- en Oost-Java.

*

C. V. "Libra" International Transport, Jl. Turisari 27, Solo, Postbox 64, tel. 2978.

YOGYAKARTA

Mevr. K. R. T. Martohusodo, jl. A. M. Sangaji 43, tel. 2194 Yg. Beschikb. 3 double-rooms met eigen badkamer en toilet. Groot, oud, koel huis. Hartelijke gastvrije ontvangst. De familie kan behulpzaam zijn bij het opstellen van een programma van tochten in de omgeving. Nederl. wordt gesproken. Ook beschikb. een aardige villa in Kaliurang, 25 km ten Noorden van Yogya (± ½ uur rijden) aan de voet van de Merapi met koel klimaat, mooie omgeving en gelegenh. tot bergbeklimming.

*

Mevr. Soemari, Jalan Dr. Sutimo 9, Yogyakarta, tel. 3010. Zeer gastvrij adres. Mevr. Soemari beschikt over uitstekende adressen over heel Java, waar men bereid is houseguests op te nemen. Het hele hoofdgebouw met 3 ruime kamers beschikb. uitsl. voor gasten, Antiek meubilair.
Behulpzaam bij het organiseren van tochten en assisteert bij oplossen van eventuele problemen. Voor verblijf van meer dan 2 weken kan - zowel voor logies met ontbijt als voor vol of half pension reductie worden verleend. Hierover kan gecorrespondeerd worden. Ned. en Engels wordt gesproken.

*

Mej. Ignatia Pradjasuto, Jl. Colombo Samirono Baru 5. Hartelijke ontvangst, billijke prijzen. Single + ontbijt Rp. 2500, double + ontbijt Rp. 4000, lunch Rp. 750, diner Rp. 750.

*

Eenvoudige beschaafde Indonesische familie geeft tegen civiel tarief logies. Fam. Soejitno, Complex Colombo 10, Demangan - Yokjakarta - Indonesia. Zeer goede referenties. Inlichtingen: tel. 85 19 28 / 55 68 35.
Logies voor 1 pers. met ontb. Rp. 1500,—, tweepersoonsbed voor 2 pers. Rp. 2500. Desgevr. ook Ind. lunch en diner. Drie logeerplaatsen aanw.

SURABAYA

Bij de fam. Dr. Amir Hoesin, bekende oogarts in Surabaya aan de Panglima Sudirman (ex Palmenlaan) 28/30 zijn drie double room logeerk. te huur. Eigen gemakken en toegang.

MALANG

Ir. Tahir, jl. Tenaga 1, Blimbing (Malang). M.I. Darwis, Kawistraat 40, Malang - Indonesia.

*

Familie Soehardjo, zeer goed adres. Europees georienteerd. Jl. Tangkubanprau 1, Malang.

*

Mevrouw Dradjat, Jln. Bromo 9, Malang.

*

Mevr. Hutomo-Wiwoho (Emmy Oei Oen Ho), Taman Wilis 1a, 5 tweepers. kamers beschikb. Logies met ontb. 2000 Rp, desgewenst lunch en diner (500 Rp. p. keer). Bij verbl. van langer dan 10 dg. korting mogelijk.

Hr. Sutrisno, Jl. Diponegoro 19.

Hotel "Splendid Inn", Jalan Mojopahit 4, Malang, Mevr. W. Sumarjono, tel. 0341-3860. Beschikb. 12 kamers met twin- of double bed voorzien v. privé badk. en douche, koud en warm water. Logies m. ontb. Rp. 6500,— en Rp. 7000,— voor 2 pers. Korting voor een enkele bezetting Rp. 1500 p. kamer. Lunch en/of diner op best., p. pers. p. keer Rp. 800,— Ind. of Chin. Prijswijzigingen i.v.m. inflatie voorbeh. Service en belasting inbegrepen.

L. Darwis, Jalan Kawi 40. Ontb. Rp. 1500 p. pers., Voll. pens. Rp. 3000,—. De Heer Darwis is cultureel attaché in Australië geweest. Men is verzekerd van vriendelijke ontvangst, een zeer schone logeergelegenheid en goede maaltijden tegen billijke prijzen.

Guesthouse "Wisata Irdjen", "Kaliklatak" Estate 1013 HA. Rubber, koffie, vruchten, nootmuskaat, kruidnagelen, cacao. 50 km. eigen weg door de plantage. Bergen en de straat van Bali. Eigenaar: De Hr. R. Soehoed Prawiroatmodjo die samen met zijn vrouw ook het beheer heeft over units en bungalows. Westers georienteerd. Adres: "KALIKLATAK" ESTATE BANJUWANGI, Telef. 323-736.

BALI

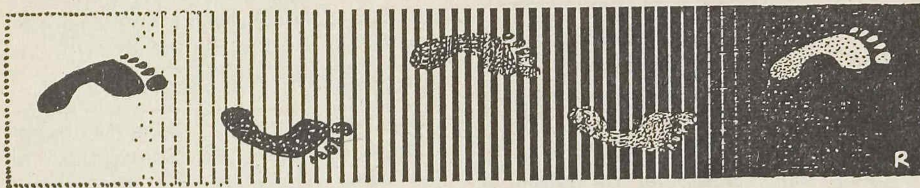
Singaradja. Fam. Made Oka Nurdjaya, jalan Ngurah Rai 21, tel. 613. Kamer met logies Rp. 700. Ontbijt, lunch, diner Rp. 550 elk. (1974). De zoon woont in Den Pasar en kan gasten van het vliegveld ophalen en naar de stad brengen. Vandaar naar Singaradja per taxi (c. 90 km). Het echtpaar spreekt Nederlands. Electr. licht en voldoende water.

Denpasar. Bij Wismasari Inn een prettig gelegen logement in de stad Denpasar, met waterleiding, electrisch licht, ontbijt en cold drinks. Gasten kunnen worden afgehaald en gebracht van of naar het vliegveld Ngurah Rai, 15 km van Den Pasar en eventueel kunnen de tours naar keuze van de gasten worden geregeld. Voor de reservering verzoeke te voren te schrijven aan de eigenaar en manager: de heer Wayan Dangin WISMASARI INN, jalan Majen Sutoyo No. 1, Denpasar, Bali, Indonesia. Tel. 2437.

Voor hen die voor hun vacantiereis een uitgebreide planning nodig hebben, kunnen wij U aanbevelen:
Indraloka Home Service, Cik Ditiro 14, Yogyakarta, tel. 3614, waar Mevrouw Moerdiyono U graag terwille zal zijn bij 't zoeken van logeergelegenheid in Yogja, Jakarata, Bandung, Surabaya en Malang.

Voor uitvoeriger inl. zie de vorige logeeradressenlijsten.

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD

Confrontatie met demonen

Het artikel in "Tong-Tong" van 15 januari 1977 no. 11 onder de titel "hallucinaties of werkelijkheid", vertelt over mijn eerste confrontatie met demonen. Ik was er zo van onder de indruk, dat ik bij mijzelf besloot er achter te komen wat het allemaal te betekenen had. Men vergete niet, dat ik toen een kind van 10 jaar was. De jaren in een concentratiekamp te Banjermasin leverden niet veel succes op, vanwege het feit dat er onder de kampgenoten niemand was, die zich daarvoor interesseerde en ook omdat er geen lectuur was over para-psychologie.

Ik heb het geprobeerd met vasten en nachtwaken op eenzame plekjes in het kamp, die ik zorgvuldig had uitgekozen midden in de djagoeng-aanplantingen. Op een kinderlijke manier probeerde ik contact te krijgen door op de gekozen plek wat van mijn toch al karige rantsoen van 150 gram rijst in pisangblad te offeren. Ook een bamboekokertje vulde ik met tapéwater. Dit alles deed ik in het diepste geheim, zodat geen der kampgenoten er ooit iets van merkten. Iedere vrijdagavond zat ik enkele uren te wachten, maar de hantoes lieten op zich wachten. Toch had ik tijdens deze nachtelijke operaties éénmaal een ontmoeting met een geheimzinnig wezen. Terwijl ik in kleermakerszit de verdere dingen zat af te wachten, schrok ik hevig van een behoedzaam voortschrijdende gedaante. Het was een mensengedaante, die rechtop liep en zeer behoedzaam zijn voeten op de aardbodem plaatste. Ik had de neiging om hard weg te rennen, maar bedacht mij tijdig, dat ik toch eigenlijk op dit moment had zitten wachten.

Het kwam uit de richting van de slaapbarakken en liep dwars door de maïsaanplantingen, waar ik mij bevond, in de richting van de eetzaal en gaarkeuken. Het was een Bagong-figuur. Een grote buik, hangende schouders en een flinke haarkluif op zijn hoofd. Plotseling bleef hij stilstaan. Hij had mij gezien! Langzaam, heel langzaam draaide hij zich om en liep voorzichtig in de richting van waar hij kwam en versnelde zijn pas, naarmate hij zich van mij verwijderde. Door zijn manier van voortbewegen, die veel deed denken aan een waggelende Manilla-eend, herkende ik dit heerschap en had ik de grootste moeite het niet uit te brullen van het lachen. Het bleek "Lord Chesterfield" te zijn (wijlen heer Chevalier), een kampgenoot, die nogwel eens op zoek ging naar iets eetbaars.

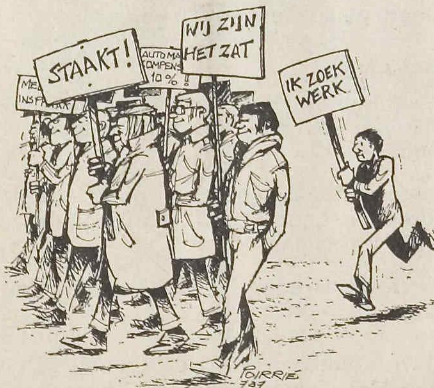
Ik bemerkte al spoedig, dat ik op deze manier geen succes had en was vast besloten na de bevrijding een bekwame leermeester te zoeken.

Na de bevrijding gelukte het me inderdaad een meester in de magische kunsten te vinden, die bereid was mij als zijn "anak" te onderwijzen. Ter kennismaking bracht ik een koperen schaal, een kip, een tros pisang radja en wat geld. Ik bood het hem aan en voor hem was het duidelijk wat de reden van mijn komst was. Hoewel hij tot ver in de omgeving bekend en gevreesd was, onderging ik zijn persoonlijke aanwezigheid niet negatief. Hij was nederig, vriendelijk en bijna overdreven beleefd. Maar wat mij toen nogal hinderde, was dat hij mijn aangeboden geschenken met geen blik waardig achtte. Hij bood mij zwarte koffie aan en samen dronken wij kopie toebroek. Verder werd er niet veel gesproken. Plotseling vroeg hij mij, of ik over drie dagen terug wou komen, schoon gewassen en nuchter. Hij zou dan beginnen mij te helpen de weg te bewandelen, die leidt tot de volkomen ascese. Bij het afscheid vertelde hij me nog, dat mijn ogen bijzonder goed waren, maar vroeg mij vooral niets te ondernemen dan alleen die dingen, die hij mij zou onderwijzen, hetgeen ik hem plechtig beloofde.
Het zou voor de lezer te langdradig worden, indien ik over mijn opleiding in de magische kunsten gedetailleerd zou schrijven en wil mij daarom slechts beperken tot het beschrijven van mijn loutering, nadat mijn lichaam van binnen en van buiten grondig was gereinigd. Op een grote steen aan de rivieroever moest ik met gekruiste benen en de armen voor de borst gekruisd, gaan zitten, daarbij in de stroomrichting van het water kijkend. Voorts was het van het grootste belang, dat ik mij bleef concentreren op datgene, waar ik zo vurig naar streefde, namelijk de overwinning van de geest op het stoffelijk lichaam. Daarbij waarschuwde de goeroe mij, dat ik onder geen enkele voorwaarde mocht worden afgeleid, maar steeds in de verte van de rivier moest staren, alsof van daar mijn doel zou komen.

Het moest zijn als een tijger, die geconcentreerd op een kidang blijft loeren. In deze houding bleef ik in de verte over het water heen kijken, zonder enige concentratie-moeilijkheden. Maar tegen het vallen van de tropische schemering begonnen vele vreemde vogels boven en om mij heen te vliegen, terwijl ze de meest afgrijselijke geluiden voortbrachten. Gelijktijdig begonnen ook schimachtige handen en voeten rond te dwarrelen. Daarna werd het rustig. Maar dan verscheen het beeld van een bijzonder schone jonge vrouw, die met haar schoonheid mijn concentratie probeerde te verbreken. Zij was onbeschrijfelijk schoon en ik zou zeker voor haar avances gevallen zijn, ware het niet, dat zij op haar hals, vlak onder haar kin, eveneens een mond bezat. Zij verdween in het niet, om plaats te maken voor een afzichtelijke stokoude vrouw, die mij vanaf het begin tot het einde van haar verschijning bedreigde en voor alles uitmaakte. Maar iedere keer weer, herhaalde zij, dat ze "Kroekkroek" was en wees op zichzelf. Maar ook deze beproeving doorstond ik, zodat ook deze vrouw verdween in het niets.

Maar dan...... kwam het moment, dat ik werkelijk de grootste moeite had om mij te blijven concentreren en niet op te springen om hard, heel hard weg te rennen. Weg van deze onheilsplaats. Al deze taferelen die zich voor mijn ogen afspeelden, hadden een tussenpose van rust, stilte en vredige duisternis. Maar de derde en laatste en ook de zwaarste beproeving voor mij was de confrontatie met de boeta. De boeta was een reus, kaalhoofdig, die een lendedoek als enige kleding droeg. Het water, in het midden van de rivier, begon op een ongewone manier in beweging te komen, en een boeta kwam met veel geraas en gedruis uit het water tevoorschijn. Daar stond hij dan, tot op zijn knieën in het water en hij brulde onheilspellender dan een Sumatraanse tijger. Zijn ogen geleken op witte biljartballen die doorlopen waren van rode bloedaderen. De ogen rolden in hun kassen en

POIRRIÉ

bleven dan een moment op mij gericht, heel even maar, en dan begonnen zij wederom in hun kassen te rollen om dan weer een moment in mijn richting te staren. Dit herhaalde zich enkele malen, totdat de boeta zich bukte om met zijn handen de rivierbodem af te tasten. Toen de boeta zich oprichtte, had hij een grote steen met beide handen vast, die hij boven zijn hoofd hield, en die hij op de rivieroever wierp. Maar nauwelijks belandde de steen op de rivieroever, of deze veranderde in een rimau, die vervaarlijk met zijn staart begon te zwaaien, klaar om mij te bespringen.
Met een oorverdovend gebrul sprong de rimau in mijn richting, om halverwege zijn sprong in de lucht op te lossen in niets.
Nogmaals bukte de boeta zich, en dit keer had hij een geweldige boomstam uit het water opgediept om deze eveneens boven zijn hoofd te heffen om het met donderend geraas in mijn richting te slingeren. Op de rivieroever veranderde de boomstam in een draakachtige boeaja met enorme poten waarmee het monster de grond omwoelde en met zijn machtige staart versplinterde het alle stenen en bomen in zijn buurt. Het gegrom en geblaas was werkelijk angstwekkend. Het kroop in mijn richting en toen het het rotsblok waar ik op zat was genaderd, splitste het monster zich in tweeën, zodat links en rechts het gevaarte mij passeerde en achter mij met veel lawaai en gekraak in het bos verdween. Graag had ik om gekeken, maar dat zou mijn verlies hebben betekend, en dus bleef ik voor mij uit over de rivier kijken.
Voor de derde maal bukte de boeta zich om dit keer kleine keien uit de rivierbodem op te diepen, die hij voor zich hield om ze dan eveneens in mijn richting te werpen, welke op de rivieroever in miniatuur boeta's veranderden, gelijkend van uiterlijk op de grote boeta. Ze waren zo klein, dat het eigenlijk tjebols (dwerg) waren. Gillend en gierend kwamen ze op mij af en begonnen het rotsblok, waar ik op zat, te beklimmen, trokken aan mijn haren, schopen mij en begonnen het rotsblok heen en weer te schudden. Maar dan plotseling verdwenen ook deze tjebols gelijktijdig met de grote boeta, die al die tijd op zijn plaats stond. De tjebols verdwenen in het niets, terwijl de boeta in het water weg zakte, nog steeds de ogen rollend, om uiteindelijk met een sissend en rochelend geluid in de rivier te verdwijnen. Toen kwam het verlossende moment voor mij. In de verte werd het lichtschijnsel van een opkomende tropenzon heel flauwtjes zichtbaar en de vogels begonnen hun ochtend gefluit. Dan, was er die stem, die steeds hetzelfde woord herhaalde: "Hambar, hambar, hambar..." Rustig stond ik op met nog steeds de armen voor mijn borst gekruist en wandelde naar het huis van mijn goeroe, die reeds op een matje gezeten, op mij wachtte.
Ik begroette hem met gepaste nederigheid en vroeg, of ik de inwijding mocht ontvangen. Vriendelijk verzocht hij mij plaats te nemen en hem mijn ervaringen mede te delen. Toen ik hem alles had verteld, zei hij mij, dat er geen enkele reden was, om mij de inwijding te weigeren. Na mijn inwijding nam ik wederom met gepast respect en nederigheid afscheid van hem, met de belofte de levenswijze, die hij mij had onderwezen, voortdurend in acht te nemen.
De avond daarop vroeg ik mij af, hoe het mogelijk was, dat ik in een haast volkomen duisternis, al die taferelen, zo klaar en duidelijk kon aanschouwen. Het is dus uitgesloten, dat ik de taferelen met het oogmechanisme heb waargenomen. Immers, zo redeneerde ik bij mezelf, het zien is toch een proces, dat verbonden is aan licht? Temeer, daar ik constant in de verte keek en mij bleef concentreren. Volgens mij ligt de oplossing hierin, dat ik van buiten uit geïnspireerd werd die dingen te zien die men mij wou laten zien, zodat de taferelen slechts in mijn denkvermogen ontstonden.
Mocht men dit onderwerp interessant vinden, dan zal ik graag verhalen over mijn hulp aan anderen, het hoe en waarom betreffende mysterieuze handelingen.

R. P. VON STIETZ

Toko en Boekhandel Tong Tong

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - (lijn 10, 11 en bus 4)

IEDERE WERKDAG OPEN VAN 9 - 4 UUR
's ZATERDAGS VAN 10 - 2 UUR

Telefoon 070 - 54 55 00 / 54 55 01 **Giro 6685**

Mooie, verse tangkwee p. ons	*f* 1,50
Satroe asem Ind. import p. ons	*f* 1,50
idem hier gemaakt	*f* 1,25
Vamu kroepoek	
oedang - kedelee - vis- kerrie - mixed per pak	*f* 2,25
kripik belindjo (emping) ½ pd	*f* 3,50
per pond	*f* 6,75
kripik gendar p. ½ pd.	*f* 2,75
palmsuiker p. pak	*f* 3,75
goela djawa goede kwaliteit 4 schijven	*f* 2,—
OBAT TIOEP p. ds.	*f* 3,75
Rheumason	*f* 4,50
Shiling Oil	*f* 3,50
Menthol stift groot	*f* 13,50
Obat Matjan	*f* 6,15
Woods Peppermint	*f* 4,75

Ginseng tonic	*f* 27,50
Ginseng tabletten	*f* 27,50
Djamoe SIMONA diverse soorten. Vraag brochure per pakje	*f* 10,95
Djamoe Njonja Meneer - dj. usus - kentjing batu - kentjing manis - galian singset - tudju laos - negeris linu - galina delima putih per pakje 1,— - 6 pakjes	*f* 5,50
Batik wikkelrokken, lang	*f* 115,—
herenshirts	*f* 40,—
kamerjassen (afgeprijsd)	*f* 40,—
Batik zonnejurkjes (mt. 36-38) shirts, blouses div. prijzen.	
Bali tuniek, fel rood, blauw, groen kleine maten	*f* 27,50

BETAAL PER GIRO. NIET PER BANK. VOOR ONZE ADMINISTRATIE IS DE GIRO GEMAKKELIJKER !

ZOJUIST VERSCHENEN:

"De Japanse interneringskampen voor burgers gedurende de tweede wereldoorlog"

Door Dr. D. van Velden

De tweede druk (de eerste was in 1963) van het uitgebreide standaardwerk over ALLE Japanse kampen. Een boek dat antwoord geeft op alle vragen betreffende de internering van burgers en militairen gedurende de tweede wereldoorlog en als het ware de basis vormt van alle tot nog toe verschenen oorlogs- en kamp belletrie.

Uitgebreid met vele tekeningen en foto's.

***f* 65,— porto *f* 5,—. Voor abonnees op ons tijdschrift in 3 termijnen mogelijk.**

BOEKHANDEL TONG-TONG - Prins Mauritslaan 36 - Den Haag

TWEE BELANGRIJKE NIEUWE BOEKEN !

Besturen Overzee

Herinneringen van oud-ambtenaren bij het Binnenlands Bestuur in Nederlands -Indië, onder redactie van Prof. Dr. S. L. van der Wal, ca. 350 pag., geïll. Prijs bij voorintekening *f* 39,50, na verschijning *f* 45,—. Uitg. T. Wever B.V., Franeker.

Hoort Gij de donder niet?

Begin van het einde onzer gezagvoering in Indië. Een persoonlijke terugblik, door D. van der Meulen. ca. 380 pag., geïll. Prijs bij voorintekening *f* 29,50, na verschijning *f* 35,—. Uitg. T. Wever B.V., Franeker.

ABONNEE'S

WERFT ABONNEE'S ! ! !

Padi-kaarten

kunstwerkjes in padistroo per stuk *f* 3,50. Verschillende taferelen o.a. verkopers, muziekanten, tani, danseres, sado.
6 stuks *f* 20,— incl. porto
Briefpapier met Indische foto's **10 vel *f* 1,50** wit - rose - blauw - geel, zonder enveloppen.

BOEKHANDEL TONG TONG

Nieuwe boeken

Dipanegara, Fabricius	*f* 32,50
Indische familienamen, Visker	*f* 4,95

Djoengkeng Owari, Het appèl is afgelopen". Ervaringen en aantekeningen van ds. A. Bikker en frater Geroldus over verschillende kampen in Celebes. Met vele illustraties en foto's *f* 34,50 porto *f* 5,—.
Nederland en Indonesië, beide vrij, Memoires van Mr. J. A. Jonkman (porto *f* 5,—) *f* 45,—
Het bloeien van de Porselein Boom
De Kroon van de Porselein Boom
De Porseleinen Spiegel
door Olaf J. de Landell *f* 25,90 per deel porto *f* 5,—. 3 delen tezamen, geen porto-verhoging.
3 Romans afzonderlijk te lezen, doch oorspronkelijk de familie-triologie over 3 generaties van het geslacht Tacoma van Oenstra. Mensen in nood en in hoogconjunctuur, in lief en leed. Heerlijk ontspannende lectuur, zonder pretenties, om koude weekeinden en lange avonden door te komen.

Nog steeds in de belangstelling:

Batavia, Koningin van het Oosten, Breton de Nijs	*f* 54,50
Bandoeng, H. Buitenweg	*f* 30,—
Zo was Indië, J. v.d. Berg	*f* 29,90
Klamboes, klewangs en klapperbomen, Heyboer	*f* 27,50
Dodenspoorweg door het oerwoud	*f* 24,90
Herinnering aan Soekaboemi	*f* 25,—
Volken en stammen van Indonesië	*f* 27,50
Nieuw Guinea (platenboek)	*f* 34,50
Borneo idem	*f* 34,50
De Borobudur, Pr. Bernet Kempers	*f* 32,50
Tempo Doeloe, Br. de Nijs	*f* 39,—
De raadselachtige Multatuli, W. F. Hermans	*f* 39,50
Het vergeten Squadron, R. Wittert	*f* 39,90
De schending van Soebadra	*f* 34,50
Indon. Sagen en Legenden, Nenek Dongeng	*f* 29,50
Piekerans bij een voorplaat, Tjalie Robinson	*f* 20,90

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,20 meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.
Bij brieven onder advertentienummer:

DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Tegen redelijke vergoeding gevr.: de complete jaargangen 1951, 1952 en 1953 van "DE UITLAAT", het personeelsorgaan v.d. voorm. Koninklijke Paketvaart Maatschappij. Tel. 020 - 11 10 10 (na 18.00 u.)

— — — — — — — — — — — — — — —

Wie heeft voor mij ter overname boeken van Melati van Java? Tel. 930467.

— — — — — — — — — — — — — — —

Wie wil zich aansluiten bij clubje Indonesië reis? Brieven onder nr. 2755 of tel. 070 - 86 95 16.

— — — — — — — — — — — — — — —

Oude foto's resp. reprod. v. vóór 1942 v.d. St. Ursulaschool en K(atholieke) M(eisjes) W(acht) en toneeluitvoeringen K.M.W. Foto's, reprodukties + prijsopgaaf, event. gegevens te richten aan Br. onder nr. 2756.

— — — — — — — — — — — — — — —

T.K. aangeb.: oude schoolplaten over Indië, event. ruilen tegen batik of wajangpop. T.k. gevr.: boeken over Javaanse dans en jaargangen tijdschr. Djawa. Tel. 020 - 26 76 86 na 19.00 uur.

— — — — — — — — — — — — — — —

Te koop gevr.: Kloppenburg, Ind. kruiden en K. Heyne (3 dln.) "De nuttige planten van Ned.-Indië". Hr. Th. Tiel. Tel. 010 - 20 19 67.

— — — — — — — — — — — — — — —

Te koop gevr.: dagbladen en tijdschr. Ned.-Indië, periode 8 december 1941 tot 1 april 1942. H. A. de Valk-Gröllers, Postbus 9, Bilthoven. Tel. 030 - 78 38 61.

— — — — — — — — — — — — — — —

Contact gezocht m. alleenst., echtparen ter voorkoming mogelijke eenzaamh. door Ned. dame, 60 jr., in tropen gewerkt, emigreert omg. Benidorm. Respect ieders privacy. Besl. optimist. levensinst. Reacties onder nr. 2757.

— — — — — — — — — — — — — — —

Uw vakantie in Soerabaya? Paviljoen beschikb. m. eigen gemakken; geschikt v. 2 pers. m. event. 1 kind. Inl. 010 - 82 40 15 (na 18.00 uur).

POEKOEL TEROES POT

Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong over Februari en Maart 1977.

A.A. 25,—; F. G. Andreas 5,—; A. Burg 20,—; Mevr. B. A. R. L. Berman 10,—; J. Beynon 4,—; C. Beernink-v. Aerle 14,—; A. Bieri 20,—; Mevr. P. A. Barrau 3,50; W. Boverhof 15,—; C. F. Beunder 10,—; P. B. Buis-Sommer 50,—; Dr. C. A. v.d. Bosch 25,—; J. L. Th. Coldenhoff 11.85; P. Colman 50,—; F. Cramer 51,50; L. Duyndam 25,—; Mej. J. L. Droop 25,—; K. S. v. Dalm-v. Loon 25,–; Mevr. A. Engelberts 25,—; Mej. Elink Schuurman 15,—; Mevr. R. Grooss 50,—; K. M. Graichem 80,—; L. C. F. de Graaff 50,—; E. S. Groffen-Brautigam 25,—; C. A. v. Groddeck 13,75; E. M. Goedhart 50,—; W. Hazenberg-Verbeet 20,—; R. Hein -Beem 4,—; G. E. W. Hendriksen 25,—; Chr. Th. Hornung 10,—; G. J. Hendriks 1,50; Mevr. E. S. Halewijn 10,—; G. W. Hardeveld Kleuver 40,—; J. Hamstra 2,50; J. M. L. Haye 12,50; A. Hercules Maphar 2,50; W. A. Hesselink 22,50; J. Jacobs 10,—; Ir. G. J. Kleinhoonte 100,—; E. A. L. Kooyman 10,—; I. J. v. Kempen 122,–; D. Krafft 10,—; Lentze 12,50; L. de Lagh 5,—; J. Leunissen-Holtzapffel 10,—; J. F. Lankan 10,—; Mevr. G. J. Leuven 14,—; A. de Leur 25,—; J. B. Loveriks 10,—; Mr. J. J. v.d. Linden 25,—; J. Munnik 30,—; R. Mariouw 40,—; T. H. C. Mayer 5,—; Th. Müller 10,—; C. C. Mohr-Bevershuis 10,—; W. H. Morren 100,—; Mej. M. Th. de Meyier 7,50; H. Meyer-Davidson 8,–; N.N. 25,—; N.N. 10,—; B. M. Nabermann 20,—; N. D. Neys 10,—; I. G. Noordam-Weyers 28,50; N.N. 10,—; C. J. G. Overbeek-Bloem 20,—; Mej. A. H. Overdijkink 20,—; J. G. Offermans 10,—; Ch. W. Pijpaert 32,50; G. J. K. Pesch 25,—; J. E. Priegelaar 100,—; E. N. Rosenquist 25,—; J. Rengersen 12,50; M. W. Roobol-Popp 10,—; Mr. A. J. Schneider 3,85; J. H. Springer 31,40; L. E. V. Simao 30,—; J. R. Samuels 10,—; Th. B. Spuyman 8,30; L. M. Schutte 54,—; Mevr. E. H. Sauer 10,—; H. D. Tielman 5,—; F. H. Timomor 5,—; H. A. de Valto-Gröller 20,—; A. v. Velthoven 20,—; H. W. Visser 25,—; L. E. Verdier 10,—; Mevr. M. E. de Vries 25,—; V. I. N. 25,—; M. E. Verhoef-Versluis 50,—; Mevr. vd. Wal 16,80; J. W. Willemsen Sterckx 20,—; Drs. A. J. Welt 24,—; N. H. Wichers-Bleckmann 10,—; A. W. W. A. V. Witsen 10,–; J. A. Wasch 12,50.

Binnengekomen in Febr. '77	***f* 1067,35**
Binnengekomen in Maart '77	***f* 1175,50**